

УКРАЇНСЬКИЙ КАТОЛИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет наук про здоров'я

Кафедра психології та психотерапії

Магістерська робота

**ОСОБЛИВОСТІ МІЖОСОБИСТІСНОЇ ВЗАЄМОДІЇ У ОСІБ З ВИСОКИМ
РІВНЕМ ВРАЗЛИВОГО НАРЦИСИЗМУ**

Студентки 6 курсу
магістерської програми з
клінічної психології з
основами психодинамічної
терапії

Берексазі Адріани

Науковий керівник:
кандидат психологічних
наук, доцент кафедри
психології та психотерапії

Пилат Наталія

Львів - 2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. РОЛЬ НАРЦИСИЗМУ У ПОБУДОВІ МІЖОСОБИСТІСНИХ СТОСУНКІВ.....	6
1.1. Теорії нарцисизму. Концепції Отто Кернберга та Гайнца Когута.....	6
1.2. Теоретична модель грандіозного та вразливого нарцисизму: відмінність та взаємозв'язок.....	14
1.3. Міжособистісна сфера у осіб з вразливим нарцисизмом.....	22
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ МІЖОСОБИСТІСНОЇ ВЗАЄМОДІЇ У ОСІБ ІЗ ВИСОКИМ РІВНЕМ ВРАЗЛИВОГО НАРЦИСИЗМУ.....	28
2.1. Характеристика групи досліджуваних.....	28
2.2. Опис методів дослідження.....	28
2.3. Аналіз взаємозв'язку вразливого та грандіозного нарцисизму та особливостями міжособистісних стосунків	32
2.4. Порівняльний аналіз показників міжособистісної взаємодії в осіб з різним рівнем вразливого нарцисизму.....	42
2.5. Якісний аналіз суб'єктивного сприйняття стосунків у осіб з різним рівнем вразливого нарцисизму	48
ВИСНОВКИ.....	56
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	60
ДОДАТКИ.....	64

“A narcissist is someone better looking than you are.”

Gore Vidal (1981)

“Справа не в тому, що нарцис любить тільки себе і нікого більше, а в тому, що він любить себе так само погано, як і інших”

Отто Кернберг (1998)

ВСТУП

Актуальність: Нарцисизм як концепт існує в психоаналітичній та психологічній літературі з початку минулого століття, проте, досі є предметом палких дискусій та є оточеним величезною теоретичною плутаниною. Народившись у лоні психоаналізу, отримавши в ньому своє перше теоретичне обґрунтування, він пізніше поширився у сферу психології та став предметом величезної кількості емпіричних досліджень. Проте більшість з них сповнені суперечностей та парадоксів, а у теорії досі не існує повної згоди щодо його природи.

Останнім часом цей феномен видається особливо актуальним, зокрема зважаючи на зауваження багатьох дослідників стосовно того, що сучасні процеси у суспільстві та світі в цілому (зокрема, виникнення соцмереж) спричиняють все більше поширення нарцистичних рис та розладів.

Ми багато знаємо про негативний міжособистісний вплив нарцисизму (як характерологічного, так і патологічного), проте чим далі, тим більша кількість емпіричних досліджень та клінічних спостережень свідчить про те, що ми надто мало знаємо про те, що нарцисизм, можливо, не є одним цілісним феноменом, а, натомість існує в різних формах, і, не зважаючи цього, ми ризикуємо ставити помилкові діагнози та робити хибні терапевтичні прогнози. В даній роботі здійснюється спроба підсумувати теоретичні дискусії щодо розподілу нарцисизму на грандіозний та вразливий, а також їх порівняння та подальше дослідження сфери міжособистісних стосунків вразливо нарцистичних особистостей.

Ще одним обмеженням багатьох ранніх досліджень є їхній переважно кількісний характер, який, часто і породжує багато плутанини, адже висновки та результати обмежуються можливостями використаних шкал та є складними для теоретичного узагальнення. У даній роботі використовуються і якісні, і кількісні методи дослідження, що дозволяє розширити картину та

проаналізувати феномен вразливого нарцисизму та, зокрема, особливості міжособистісної сфери вразливо нарцистичних особистостей.

Об'єкт: міжособистісна взаємодія у осіб з високим рівнем нарцисизму.

Предмет: особливості міжособистісної взаємодії у осіб з високим рівнем вразливого нарцисизму

Мета: дослідити особливості міжособистісної взаємодії в осіб з високим рівнем вразливого нарцисизму.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати теоретичні підходи до обґрунтування феномену нарцисизму у класичній психоаналітичній літературі, дослідити підґрунтя розподілу нарцисизму на вразливий та грандіозний. Проаналізувати емпіричні дослідження у сфері нарцисизму та визначити спільні та відмінні риси двох типів нарцисизму.

2. Здійснити теоретичний аналіз побудови міжособистісної взаємодії в осіб з високим рівнем вразливого нарцисизму

3. Підібрати психодіагностичний інструментарій для визначення рівня вразливого нарцисизму, а також для дослідження сфери міжособистісної взаємодії, скласти текст анкети для якісної частини дослідження; обґрунтувати вибір методів дослідження.

4. Провести емпіричне дослідження сфери міжособистісних стосунків вразливо нарцистичних особистостей. Дослідити зв'язок вразливого нарцисизму та особливостей побудови міжособистісної взаємодії. Проаналізувати проблеми та труднощі у стосунках осіб з високими показниками вразливого нарцисизму.

5. Проаналізувати відмінності між особливостями міжособистісних стосунків у осіб з високими та низькими показниками вразливого нарцисизму.

Гіпотези дослідження:

1. Особи з високим рівнем вразливого нарцисизму застосовують захисні та неадаптивні поведінкові стратегії у міжособистісній взаємодії, зокрема, нарцистичне суперництво, як антагоністичну характеристику, що базується на самозахисті.
2. Особам з високими показниками вразливого нарцисизму властиві проблеми та труднощі у міжособистісних стосунках, зокрема труднощі із соціалізацією, асертивністю, підтримкою стосунків та рівнем залученості в стосунки.
3. Особам з високим рівнем нарцисизму властива низька якість міжособистісних стосунків.
4. Особи з високим рівнем вразливого нарцисизму мають менш позитивне сприйняття своїх стосунків з іншими, ніж особи з низьким рівнем вразливого нарцисизму та більше переживають негативних почуттів у взаємодії з іншими.

Група досліджуваних складається із 159 осіб. З них 131 жінка та 28 чоловіків. Серед досліджуваних присутні люди різного віку: від 17 до 60 років. Найбільше серед досліджуваних осіб, яким 29 років (9%). Соціальний статус досліджуваних також є різний, зокрема більшість досліджуваних є неодруженими (49,4%), а також мають вищу освіту (69,9%).

РОЗДІЛ 1

РОЛЬ НАРЦИСИЗМУ У ПОБУДОВІ МІЖСОБИСТІСНИХ СТОСУНКІВ

1.1. Теорії нарцисизму. Концепції Отто Кернберга та Гайнца Когута

Поняття нарцисизму в психоаналізі (і не тільки) має довгу та насичену історію. І, хоча, вперше про нього заговорив ще Зигмунд Фройд, найбільш докладно розробили його дещо пізніше такі автори як Гайнц Когут та Отто Кернберг. Їхні бачення феномену нарцисизму в цілому, а також його виникнення, відрізняються, а також формують, по суті, дві основні теоретичні школи нарцисизму. З часів Фройда погляд на цей феномен змінився суттєво, зокрема на його природу, як психотичного; зараз нарцисизм уявляється як спектр характеристик на різних рівнях функціонування, суть якого полягає в труднощах регуляції та підтримання самооцінки. Повертаючись до теорій нарцисизму Отто Кернберга та Гайнца Когута, слід відмітити, що вони відрізняються навіть у питаннях діагностики. Так, Кернберг (1970) спирається на пацієнтове заперечення існування терапевта як окремої людини у терапії, тоді як Когут (1972) діагностує пацієнтів як нарцисистичних тоді, коли стосунок перенесення є ідеалізуючим, тобто терапевт для пацієнта є ідеалізованим селф-об'єктом, свого роду дзеркалом для грандіозного селф пацієнта. Когут наголошує на тому, що у нарцисистичного пацієнта порушеною є сама внутрішня структура, яка відповідає за стабільність, цілісність, позитивну самооцінку, які, в свою чергу відповідають за стабільну ідентичність. Також пошкодженою є здатність до створення повноцінних об'єктних стосунків, пацієнти непевні щодо меж власного селф та інших. Такі порушення у селф проявляються потужними коливаннями у самооцінці, які відображають існування двох полярностей всередині пацієнта: грандіозності та неповноцінності. Когут розкриває те, як пацієнти покладають на інших ті

функції, які мали б, у випадку “нормального” розвитку, бути внутрішньо-психічними. Тобто постійна потреба у певному об’єкті, або радше селф-об’єкті, присутня не в якості справжнього об’єктного стосунку, а в необхідності замінити, чи доповнювати, функції сегментів психічного апарату, які не були розвинуті в дитинстві. Тобто такі пацієнти не здатні цінувати іншу людину за те, яка вона є, за її окремість; вони є байдужими та зневажливими до тих, хто не виявляє очікуваної нарцистичної підтримки та ідеалізуючими до тих, хто її надає. Кернберг ж описує стосунки нарцистичної людини як “експлуатуючі та паразитарні: так ніби вони відчують, що мають право контролювати та використовувати інших без відчуття провини. Часто таких пацієнтів вважають залежними...але на глибинному рівні вони не здатні залежати від будь-кого, тому що...в них глибоко закладене переконання, щоб будь-яке добро зникне”. (1970)

Іншою відмінністю у поглядах Когута та Кернберга є їхнє бачення нарцистичного лібідо. Зокрема, Кернберг вважає, що у нарцистичної людини об’єктом лібідо є селф самої людини, тобто все своє лібідо така людина інвестує виключно в себе. Когут бачить це по-іншому, а саме, що нарцисизм визначається не скерованістю лібідо, а його природою - прив’язаність до селф чи об’єкту є нарцистичною, якщо вона є ідеалізуючою чи возвеличуючою.

Погляд на патологічний нарцисизм є ще одним відмінним пунктом у теоріях Отто Кернберга та Гайнца Когута. Зокрема, на думку Кернберга, існує специфічний патологічний тип інфантильного нарцисизму. Тобто патологічний нарцисизм полягає не просто у скерованості лібідо на селф, а у його інвестиції в загалом інтегровану селф-структуру, яка називається грандіозним селф. Вона характеризується патологічними формами любові до себе та патологічними формами об’єктної любові. (Kernberg, 1975) Це грандіозне селф має свою динаміку і виникає з патологічних об’єктних стосунків як захист від дитячих переживань потужної фрустрації в стосунку з матір’ю, наслідком якої є заздрість, ненависть та гнів щодо людини, яка

спричинила травму. Це захист від жахливого та лякаючого світу, позбавленого їжі та любові. Внаслідок цього, дитина, розлючена на маму, забирає свою любов та катектує себе саму. У віці між 3 і 5 роками, коли межі его стають стабільними, у відповідь на нестерпну реальність, відбувається змішування ідеального селф, ідеального об'єкта та реальних уявлень про себе. В той же час знецінені частини селф та об'єкта витісняються та проєктуються. Заперечується нормальна залежність від зовнішніх об'єктів. Отже, грандіозне селф по суті являє собою роздутий образ Я, який приховує відчуття нікчемності та є захистом від заздрості та гніву.

Для того, щоб зрозуміти ідею патологічного нарцисизму у теорії Когута, потрібно звернути увагу на те, як його робота розгортається навколо розвитку двох архаїчних нарцистичних конфігурацій: по-перше, грандіозного селф, проте не у вигляді патологічної структури, як у Кернберга, а як ексгібіціоністський образ себе (“Я ідеальний”), що репрезентує архаїчне “нормальне” селф; і, по-друге, ідеалізований батьківський образ, або образ омпотентного об'єкта, де ідеальність приписується обожнюваному (перехідному) селф-об'єкту (“Ти ідеальний, але я частина тебе”). Обидві ці конфігурації є природними у нормальному розвитку нарцистичного лібідо. За нормальних обставин вони інтегруються в особистість, грандіозне селф стає адекватною самооцінкою, амбіціями, впевненістю, а ідеалізований батьківський образ переростає в ідеалізоване суперего. Проблема виникає тоді, коли в силу певних обставин ця нормальна трансформація не відбувається, коли вона загальмовується, а архаїчні конфігурації залишаються в такому самому вигляді у дорослої особистості. Очевидно, що обидва ідеалізовані образи зазнають ушкоджень в результаті неunikних, природних недоліків та проблем у материнській турботі, завдяки яким дитина усвідомлює свою відносну незначущість та вразливість. Дитина намагається повернути стан первинного нарцисизму, розвиваючи ці дві системи ідеальності. Тут, грандіозне селф виявляється у очікуванні захоплення від інших. Проте, щоб

переживати нормальний для свого віку грандіозний образ селф, дитина повинна почуватись у безпеці, відчувати, що її ексгібіціонізм є безпечним та ефективним. Це забезпечується так званим віддзеркаленням з боку матері. Іншими словами, коли дитина вчиться говорити чи ходити, за нормальних обставин вона бачить неймовірне захоплення в реакції матері чи інших близьких. Поступово, дитина усвідомлює свої обмеження та відчуття омніпотенції приборкується, проте маючи добрий батьківський образ, вона використовує його для регуляції напруги. Так само, поступово усвідомлюються і неминучі недоліки батьківського образу, він трансформується та інтерналізується. Іншими словами, по мірі розвитку архаїчні образи позбавляються лібідо та через інтерналізацію розбудовується структура, яка здатна підтримувати нарцистичну рівновагу. Для цього необхідною є материнська емпатія; здоровий розвиток можливий лише тоді, коли “провали в емпатії” репрезентують оптимальну фрустрацію, тобто є стерпним, поступовим, адекватним для віку розчаруванням у ідеалізованій батьківській фігурі. Ключовим у всьому вищесказаному є слово “поступово”, оскільки патологічний нарцисизм є результатом масивних недоліків у материнській турботі, тобто коли батьківська фігура переживається як холодна, відштовхуюча, деструктивна, або коли дитина використовується як нарцисичний об’єкт (так само, як у Кернберга). Отже, грандіозне селф патологічно затримується, якщо дитина не має можливості переживати задоволення (крізь віддзеркалення) від того, що її цінують. З іншого боку, ідеалізований батьківський образ може залишатись, якщо дитина не має можливості розширити ідеалізацію значимого об’єкту та отримати її від нього. Протягом життя нарцистична людина може актуалізувати одну з цих двох архаїчних конфігурацій у намаганні стабілізувати відчуття селф. З одного боку, грандіозне селф може призводити до того, що людина буде постійно шукати селф-об’єкт який зможе віддзеркалювати її грандіозність; з іншого боку, ідеалізований батьківський образ буде виявлятися у постійній потребі

злиття з ідеалізованим омніпотентним об'єктом. Проте, очевидно, що жодна реальна фігура не зможе відповідати ідеалізованим очікуванням, що неминуче буде призводити до постійної ретравматизації та розчарування, знецінення. Отже, з точки зору Когута можливі два сценарії, які по-різному маніфестують, але які є в будь-якому разі репрезентацією затриманого розвитку, що в свою чергу веде до постійної загрози фрагментації селф, оскільки зріліші частини селф недостатньо катектовані, натомість архаїчні образи перебирають більшу частину нарцистичного катексису.

Підводячи підсумок, можемо побачити, що погляд Кернберга на нарцизм є більш песимістичним та негативним, ніж погляд Когута. Так само, підхід Кернберга до терапії нарцистичного розладу є більш жорстким та конфронтуючим, тоді як Когут пропонує більш емпатичний, підтримуючий варіант.

Всі раніші дослідження нарцизму починалися з розгляду його як єдиного і цілісного феномену, концентруючись на грандіозності, яка є найбільш вивченою характеристикою нарцизму. Така позиція і досі існує, про що свідчить, наприклад, і DSM-V (5th ed., American Psychiatric Association, 2013):

- 1) Грандіозне відчуття власної важливості та унікальності;
- 2) Зайнятість фантазіями про необмежений успіх, силу, красу, ідеальну любов;
- 3) Ексібіціонізм, потреба в постійній увазі та захопленні;
- 4) Холодна байдужість або почуття гніву, неповноцінності, сорому, приниження або порожнечі у відповідь на критику чи невдачу;
- 5) Принаймні одна з наступних проблем у міжособистісних стосунках: переконаність у своєму праві на особливі послуги без взаємної віддачі та обов'язків, міжособистісна експлуатація, стосунки коливаються між плюсами ідеалізації та знецінення, брак емпатії. (тут посилання на ДСМ)

Проте, як бачимо, DSM-V діагностуючи певний тип нарцистичного пацієнта, а точніше самовпевненого, хвалькуватого, який вимагає перебування у центрі уваги, ігнорує інший тип: сором'язливого, невпевненого, якого постійний страх провалу змушує уникати центру уваги. (Cooper & Michels, 1988).

Деякі дослідники (Dickinson, Pincus, 2003; Wink, 1991) наголошують, що нарцистична патологія не завжди ґрунтується на видимій грандіозності, і діагностика її є значно простішою, коли ця видима грандіозність є присутня.

Разом з тим, протягом останніх тридцяти років дослідження нарцисизму торкаються одного важливого аспекту, а саме обмеженості підходу, згідно з яким існує єдиний і цілісний нарцисизм (Hickman, Watson, & Morris, 1996; Rathvon & Holmstrom, 1996; Wink, 1991). Адже психоаналітична література та клінічна практика демонструють, що часто діагноз нарцистичного розладу особистості отримують пацієнти, які в дійсності існують на цілому спектрі різних характерологічних проявів. Як згадувалося вище, Отто Кернберг описує нарцисів як заздрісних, жадібних, сповнених гніву, які вимагають уваги та захоплення, Гайнц Когут описує зовсім інших нарцисів - вразливих та залежних. Власне, через такі невідповідності та розбіжності в поглядах на діагностику нарцисизму, з'явилося багато досліджень, які намагаються узгодити теорію та підкріпити її емпіричними дослідженнями, знаходячи консенсус в цьому питанні.

Так, найчастіше зараз зустрічаються дискусії щодо розподілу нарцисизму на грандіозний та вразливий (Dickinson & Pincus, 2003; Miller & Campbell, 2008; Fossati et al., 2009; Kaufman et al., 2018). Ці два типи називаються в літературі по-різному: перший, грандіозний, часто називається явним (overt) (Kernberg,) чи неуважним (oblivious) (Gabbard, 1989, 1998), тоді як вразливий називають "шафовим" (closet narcissism) (Masterson, 1993), прихованим (covert) (Akhtar & Thomson, 1982; Cooper, 1998; Wink & Donahue, 1997), гіпепильним (hypervigilant) (Gabbard, 1989), гіперчутливим

(hypersensitive) (Hendin & Cheek, 1997), та, нарешті, вразливим (vulnerable) (Gersten, 1991; Wink, 1991). Важливість розподілу нарцисизму на такі підвиди полягає у тому, що ігноруючи існування різних виявів чи видів нарцисизму, ми ризикуємо помилково діагностувати деяких пацієнтів та, відповідно, неправильно підходити до побудови стратегії терапії. Адже, як вже було сказано, коли нарцисизм маніфестує у вигляді грандіозності, його діагностика не складає великої проблеми. Вразливий нарцисизм є значно складнішим для діагностики, оскільки відчуття особливого права (entitlement) у таких пацієнтів є прихованим, а на фасаді ми бачимо обережність, лякливість та сором'язливість. Когут, зокрема (1977), зображуючи нарцисизм власне з вразливого боку, підкреслює складність його діагностики, вважаючи, що найкраще вона відбувається у контексті довготривалої терапії. Dickinson та Pincus (2003) пишуть про те, що існують і інші типи особистості, які також демонструють високий рівень вразливості, що також ускладнює діагностику цього типу нарцисизму. Зокрема, можлива помилкова діагностика з унікаючим розладом особистості, оскільки в їхньому дослідженні (Dickinson та Pincus (2003)) особи з високим рівнем вразливого нарцисизму отримали також високі показники за критеріями унікаючого розладу особистості. Автори стверджують, що необхідні критерії диференційної діагностики, якими можуть бути, наприклад, розуміння страхів та потреб, які лежать під унікаючою поведінкою, яка є спільною і для вразливого нарцисизму, і для унікаючого розладу особистості. В даному випадку це те, що людина з унікаючим розладом особистості потребує прийняття та симпатії від інших і боїться, що її не приймуть; тоді як людина з вразливим нарцисизмом "потребує прихильності, захоплення від інших, незалежно від її поведінки, переконань, навичок та соціального статусу, але боїться, що інші не дадуть їй нарцисичної підтримки. Для такої людини питання не в тому, чи вона подобається, а радше в тому, чи нею захоплюються. Більше того, вразливо нарцисистична людина переживає помітне ушкодження та гнів у відповідь на

нехтування. Їхнє уникання стосунків базується на страху нездатності толерувати розчарування їхніх нереалістичних очікувань” (Dickinson та Pincus (2003)). Також, у цьому ж дослідженні, Dickinson та Pincus висловлюють гіпотезу про те, що вразливий нарцисизм є подібним на межовий розлад особистості у сенсі потужної емоційної лабільності, проте результати дослідження не підтверджують гіпотезу. Автори припускають, що причина цього може полягати в тому, що межовий розлад особистості це серйозна особистісна патологія, а оскільки дослідження проводилось на неклінічній вибірці, результати можуть бути нерепрезентативними.

Ще одна група дослідників (Fossati et al., 2009) наголошує на важливості діагностики вразливого (чи гіперчутливого) нарцисизму, та підкреслює важливість його диференційної діагностики із залежним розладом особистості та, навіть кластером А розладів особистості. Наприклад, “залежність у близьких стосунках, неадекватність почуттів та псевдо скромність, що часто присутні у гіперчутливому нарцисизмі, можуть бути помилково розцінені як залежний розлад особистості”. Щодо розладів особистості кластеру А, спільними рисами можуть бути високий рівень соціальної тривоги, помітна чутливість до соціальних сигналів нездатність довіряти іншим та, навіть збіднене сексуальне життя. (Fossati et al., 2009)

Крім того, розподілення на вразливий та грандіозний нарцисизм, дозволяє узгодити та врахувати суперечливі результати досліджень щодо самооцінки та афективної сфери нарцистичних особистостей. Так, безліч досліджень та теорії, що досліджують нарцисизм, як одне ціле, доводять, що нарцистичні особистості мають завищену самооцінку, проте існують дослідження, які це спростовують (Rathvon & Holmstrom, 1996; Wink, 1991). Розподіл єдиного нарцисизму на вразливий (повідомляють низьку самооцінку) та грандіозний (повідомляють високу самооцінку) дозволяє узгодити ці дані. Те саме стосується і афективної сфери, оскільки, наприклад, сором, який, на думку багатьох дослідників, є однією з визначальних емоцій нарцистичної

людини, не обов'язково визначає людину з грандіозним нарцисизмом, оскільки у дослідженнях вони не повідомляють про почуття сорому, тоді як вразливо нарцистичні люди повідомляють про (і усвідомлюють) своє почуття сорому (Atlas & Them, 2008, Malkin et al., 2011).

Підсумовуючи, можна стверджувати, що розподіл на вразливий та грандіозний нарцисизм дозволяє точніше та адекватніше діагностувати і краще розуміти людей, які по суті своїй є нарцистичними, проте які не повністю підпадають під сучасні категорії діагностики нарцисизму та, відповідно, залишаються непоміченими.

1.2. Теоретична модель грандіозного та вразливого нарцисизму: відмінність та взаємозв'язок

Для того, щоб краще зрозуміти феномен вразливого нарцисизму, який досліджується у даній роботі, потрібно провести різницю з грандіозним нарцисизмом, щоб побачити різні конструкти характеристик. Грандіозний нарцисизм найбільше відображає характеристики пов'язані з концептуалізацією нарцисизму як єдиної конструкції і є формою, найбільш відомою та зображеною в популярній літературі. Такі нарциси демонструють явну поглинутість собою та зарозумілість, високу самооцінку, експлуаторську поведінку, відчуття свого особливого права та міжособистісну ворожнечу. (Besser & Priel, 2010; Emmons, 1987; Miller et al., 2011; Miller et al., 2012). Власне, це і є той тип нарцисизму, який описує в своїх роботах Отто Кернберг. Він також стверджує, що люди такого типу часто схильні до антисоціальної поведінки, вважаючи антисоціальний розлад особистості крайнім виявом патологічного нарцисизму (Kernberg, 1970).

Існує багато “позитивних” атрибутів грандіозного нарцисизму, як то впевненість, відкритість, чарівність, здатність ефективно працювати під

тиском. (Back, Schmukle, & Egloff, 2010; Baumeister et al., 2003; Wallace & Baumeister, 2002; Lilienfeld et al., 2013). Деякі дослідження навіть показують, що якщо у груповому проекті присутня нарцистична людина, інші спершу її оцінюють першопочатково дуже позитивно (Paulhus, 1998). Отже, деякі грандіозні нарциси можуть бути достатньо адаптивними у нетривалій перспективі. Проте ті самі дослідження демонструють, що після тривалої роботи таких груп, інші учасники починають сприймати нарцистичну людина значно негативніше, називаючи їх холодними, зарозумілими, з завищеною самооцінкою, ворожими.

Про певну адаптивність людини з грандіозним нарцисизмом йдеться в ще одному дослідженні, яке зосереджується на зв'язку між вразливим та грандіозним нарцисизмом (Jauk, Kaufman, 2018). В цьому дослідженні йдеться про те, що у межах непатологічних показників грандіозності, люди з таким типом нарцисизму загалом хоч є егоїстичними, демонструють доволі адаптивне психологічне функціонування та краще психічне здоров'я, ніж люди з такими самими показниками вразливого нарцисизму. Автори припускають, що причиною цього може бути те, що екстерналізуючі симптоми, які пов'язують з грандіозністю, більше зачіпають інших, а не саму нарцистичну людину.

Про таке поверхнєве добре функціонування каже і Отто Кернберг, стверджуючи, що така людина може навіть мати добрий імпульс-контроль (Kernberg, 1970). Така здатність добре працювати та функціонувати на поверхні, дозволяє нарцису частково втілити свої величні амбіції. Проте уважний спостерігач може помітити цю поверхнєвість та зрозуміти, що за першопочатковою чарівністю такої людини ховається безжальна зневага до інших (Kernberg, 1975).

Справді, інші спершу можуть бути зачарованими харизмою та впевненістю грандіозного нарциса, проте з часом він проявляє свій інший бік, агресивний та домінуючий (Bushman & Baumeister, 1998; Reidy et al., 2008). За

безпечних обставин, грандіозний нарцис буде справляти приємне враження та захоплювати, проте як тільки він відчує загрозу власній самооцінці, для її збереження він поводитиметься агресивно та домінуюче, що забезпечить баланс самооцінки, проте, зі шкодою для інших.

Як вже було згадано раніше, велика частина теорії та критерії, викладені у DSM-V, припускають, що нарцистичні особистості щиро вірять у свою кращість за інших і мають завищену самооцінку та, в той же час, мають почуття неповноцінності (Besser & Priel, 2010; Dickinson & Pincus, 2003; Kealy & Rasmussen, 2012). Так, існує широко відома гіпотеза “маски”, яка розвинулась під впливом класичних аналітиків, що досліджували феномен нарцисизму. Її суть полягає в тому, що нарцистичні особистості, хоча і мають роздуте відчуття селф, глибоко всередині сповнені сумнівів та невпевненості (Jordan, Spencer, Zanna, Hoshino-Browne, & Correll, 2003).

Спираючись на цю ідею, нарцистичних людей часто описують як заздрісних, сповнених сорому, заперечуючих. Проте, нещодавні дослідження піддають сумніву цю гіпотезу (Bosson, Lakey, Campbell, Zeigler-Hill, Jordan, & Kernis, 2008). Отже, замість того, щоб розширювати вже існуючу концепцію нарцисизму як єдиного конструкту, який зможе вмістити всі різноманітні дані та характеристики, чим далі, тим більше дослідників пропонують розрізнити два типи нарцисизму.

Для особистостей з вразливим нарцисизмом, так само, як і грандіозним, характерні поглинутість собою, експлуатуючі, агресивні думки та відчуття свого особливого права (Miller et al., 2011; Krizan & Johar, 2012; Zeigler-Hill, Green, Arnau, Sisemore, & Myers, 2011). Разом з тим, вразливі нарциси мають багато невпевненості у власному внутрішньому досвіді, як от в переконаннях, самооцінці, ідеях, тому вони сильно залежать від відгуку інших (Kealy & Rasmussen, 2012). Тобто парадокс полягає в тому, що, маючи глибоке переконання в тому, що вони заслуговують більшого, вразливо нарцистичні особистості мають багато невпевненості. Їхні грандіозні бажання не

забезпечують особистісної ефективності, яка б дозволила їм задовольняти та реалізувати ці бажання та отримувати те, на що, як вони вважають, вони заслуговують. Така унікаюча мотивація призводить до того, що вразливо нарцистичні люди демонструють скромність та ухиляються від ситуацій, в яких їхні переконання щодо себе можуть тестуватися чи конфронтуватися (Fossati, Borroni, Grazioli, Dornetti, Marcassoli, Maffei, & Cheek, 2009; Foster & Trimm, 2008).

На відміну від грандіозного нарциса, вразливий нарцис має менше інструментів для того, щоб використовувати самопідкріплюючі стратегії для модулювання самооцінки, і часто повинен спиратись на зовнішній відгук від інших, щоб балансувати самооцінку (Dickinson, Pincus, 2003).

Вразливо нарцистична особистість більше схильна переживати конфлікти, що стосуються її завищених очікувань (entitled expectations), тому часто вона відмовляється від них, намагаючись уникати повторюваних розчарувань. Проте така відмова викликає накопичення люті та навіть ворожі емоційні вибухи, які, в свою чергу, призводять до почуття сорому та, навіть депресії. Через ці коливання між агресивними поривами та почуттям сорому та депресії, вразливо нарцистичні люди справляють враження доволі емоційно лабільних (Dickinson, Pincus, 2003). А через свою крихку самооцінку, вони мають схильність переживати багато міжособистісної тривоги, розчарувань і, як наслідок, уникати соціальних контактів, що призводить часто до соціальної ізоляції у випадках особливої хронічної гіперчутливості.

Вразливо нарцистичні люди є дуже чутливими до того, як на них реагують інші, особливо до образ (slights) з боку інших людей. Так, часто у терапії такі пацієнти сприймають кожен порух терапевта, кожен погляд на годинник сприймають як образу. Терапевт приречений нерухомо сидіти та безкомпромісно уважно слухати такого пацієнта, переживаючи це як контроль. На додачу, переживаючи у контрперенесенні зневагу за те, що його безпричинно звинувачують у неуважності та неприхильності (Gabbard, 1989).

Отже, вразливі нарциси соціально гальмовані, невпевнені, обережні, мстиві (Hendin & Cheek, 1997; Wink, 1991). Вони часто переживають негативні емоційні реакції, які включають заздрість, сором, тривогу, депресію та низьку самооцінку (Besser & Priel, 2010; Freis, Brown, Carroll, & Arkin, 2015; Krizan & Johar, 2012; Rose, 2002; Wink, 1991), тоді як грандіозні нарциси мають широкий арсенал стратегій, які дозволяють їм уникати таких реакцій. На відміну від вразливо нарцистичної гіперчутливості до фідбеку інших, грандіозні нарциси є неуважними до інших, не здатними помічати, як вони впливають на інших та в цілому не зацікавленими в цьому. Вони говорять так, ніби звертаються до великої аудиторії, рідко встановлюють зоровий контакт і взагалі дивляться вище голів оточуючих (Gabbard, 1989). Парадоксально, але така поведінка викликає менше негативних реакцій оточуючих (принаймні на початках), ніж поведінка вразливо нарцистичної людини, яка на поверхні може навіть виглядати емпатійною. Поведінка вразливого нарциса в соціальному сеттінгу провокує негативний фідбек зокрема через їхню мстивість, яка виникає через помилкову інтерпретацію дій інших як недоброзичливих (Wink, 1991) чи відчуття, що інші не розпізнали їхнє приховане відчуття важливості (Given-Wilson, McIlwain, & Warburton, 2011). В цілому, вразливий нарцисизм пов'язується з сильним психологічним дистресом, низькою соціальністю та низьким прийняттям себе, що пов'язано з їх егоцентричною та гіперчутливою природою.

Ще однією цікавою відмінністю грандіозних та вразливих нарцисів є те, що в той час як грандіозні нарциси неадаптивні в своєму ставленні до інших, вразливі нарциси неадаптивні у зв'язку зі шкодою, яку наносять самі собі.

Незважаючи на все вищесказане, досі не існує єдиної думки, щодо того, чи ділять ці два типи нарцисизму спільне ядро і якщо так, то яке воно, в чому полягає, а також як і чому відбувається це розділення, як в одному випадку нарцистично уражена особистість розвиває грандіозне селф, а в іншому випадку - вразливе.

Існує багато поглядів на спільне ядро грандіозного та вразливого нарцисизму. Зокрема, у дослідженнях, що базуються на опитувальнику Narcissistic Personality Inventory (NPI; Raskin & Hall, 1979), який побудований на чотирьох шкалах: Лідерство/Авторитетність (L/A), Вищість/Зарозумілість (S/A), Самопоглинутість/Самозахопленість (S/S) та Право(entitlement)/Експлуатація (E/E), виявилось, що тільки на останній представники обох типів нарцисизму отримали високі показники. Отже, це демонструє, що власне спільним ядром може бути саме відчуття свого особливого права та зарозумілість, саме воно робить нарцисизм нарцисизмом, а те, як він маніфестуватиме: у грандіозному вигляді чи вразливому, залишається відкритим питанням. Також, дослідження показують, що саме ця шкала асоціюється із неадаптивністю, тоді як інші шкали пов'язуються із адаптивними характеристиками, а отже, можна припустити, що саме ці характеристики є основою патологічного нарцисизму (Emmons, 1987; Watson, Little, Sawrie & Biderman, 1992). На основі цього ж опитувальника, ще одне дослідження (Hibbard & Bunce, 1995) демонструє, як високі показники на інших шкалах (Лідерство/Авторитетність (L/A), Вищість/Зарозумілість (S/A), Самопоглинутість/Самозахопленість (S/S) дозволяють грандіозним нарцисам використовувати самопідкріплюючу поведінку та заперечувати свої недоліки, що дозволяє їм зберігати більшу стабільність та адаптивність (можливо, саме в цьому полягає те поверхнєве добре функціонування грандіозного нарциса, про яке говорить і Отто Кернберг), ніж вразливим нарцисам, які, маючи низькі показники на цих шкалах, та, відповідно, не здатні використовувати самопідкріплюючу поведінку для того, щоб регулювати своє почуття особливого права (entitlement). Отже, основною причиною проблем у обох типів нарцистичних особистостей є завищені очікування, проте особи з грандіозним нарцисизмом демонструють тенденцію заявляти про ці очікування, тоді як особи з вразливим нарцисизмом радше коливаються між сповненою сорому відмовою від них та гнівливою їх демонстрацією.

Також, ще одне дослідження (Dickinson, Pincus, 2003) показує, що, завдяки цій самопідкріплюючій поведінці, особистості з грандіозним нарцисизмом демонструють кращу думку про себе та менше міжособистісного дистресу у порівнянні з особистостями з вразливим нарцисизмом. Це дослідження проводилось на неклінічній вибірці та показує, яким чином функціонують люди не з діагностованим розладом особистості, а радше із нарцистичним особистісним стилем (чи структурою, говорячи психоаналітично).

Одне дослідження (Jauk, Kaufman, 2018), яке зосереджувалось на нелінійному зв'язку вразливого та грандіозного нарцисизму, показало, що такий зв'язок існує, проте тільки на певному рівні. У дослідженні використовувався опитувальник Five-Factor Narcissism Inventory, в якому визначаються показники за такими шкалами: Байдужість, Ексібіціонізм, Авторитарність, Грандіозні Фантазії, Маніпулятивність, Експлуатативність, Особливе Право (Entitlement), Брак Емпатії, Зверхність, Пошук Визнання та Пошук Збудження (Thrill Seeking), а також на основі цих шкал визначалися три показники: Антагонізм, Суб'єктна Екстраверсія (Agentic Extraversion) та Невротизм. Автори цього дослідження також відмічають, що в цілому, грандіозний нарцисизм пов'язується із суб'єктивним благополуччям, адаптивністю та психічним здоров'ям поєднаними з домінантним особистісним стилем, що може пов'язуватись із показником суб'єктної екстраверсії. У результаті дослідження було виявлено, що особи з низькими показниками грандіозного нарцисизму справді продемонстрували високі результати у суб'єктній екстраверсії, дещо нижчі у антагонізмі та продемонстрували зворотній зв'язок з невротизмом. Натомість, особи з високими показниками вразливого нарцисизму продемонстрували високі результати у невротизмі, дещо нижчі у антагонізмі та зворотній зв'язок із суб'єктною екстраверсією, що пов'язується із неадаптивним функціонуванням та є індикатором дистресу. Проте, на високих показниках грандіозного

нарцисизму, його зв'язок із емоційною стабільністю зникає. Цікавим виявилось те, що особи з високими показниками грандіозного нарцисизму також демонструють сильніший зв'язок із антагонізмом. Автори дослідження роблять висновок про те, що вразливий та грандіозний нарцисизм виявляються пов'язаними на вищих показниках грандіозності, тоді як такі показники, як суб'єктна екстраверсія, яка забезпечує більшу адаптивність, зникають. Отже, в той час як середні та низькі показники грандіозності, можуть означати стабільне психічне здоров'я та кращу здатність до адаптації, дозволяючи таким людям справляти враження харизматичних та ефективних працівників (як відмічає Отто Кернберг), високі показники грандіозності призводять до гіршої регуляції та адаптації. Саме на цьому рівні показники емоційної дизрегуляції та дезадаптації пов'язують грандіозний нарцисизм із вразливим, який також пов'язується із гіршими показниками психічного здоров'я. Їхній зв'язок, зокрема лежить в афективній сфері, адже як і особи з будь-якими показниками вразливого нарцисизму, і особи з високими показниками грандіозного нарцисизму, демонструють схильність до переживання негативних афектів та, навіть депресії (включно із можливими суїцидальними ідеями). Отже, дане дослідження показує, що спільне ядро у вразливого та грандіозного нарцисизмів може бути, проте для того, щоб про це могла йти мова, потрібно враховувати загальний рівень грандіозності. Автори наголошують на важливості розрізнення, в такому випадку, особистісного та патологічного (при розладі особистості) нарцисизму.

Підсумовуючи все вищесказане, можна побачити, що, ймовірно, у вразливого та грандіозного нарцисизму справді існує спільне ядро, яке, можливо, є патологічним ядром, оскільки грандіозний нарцисизм, коли він існує у вигляді особистісного стилю (чи, психодинамічно кажучи, структури), не є показником дезадаптації, тоді як вразливий нарцисизм на всіх рівнях пов'язаний із порушеннями у функціонуванні та адаптації. Цим патологічним ядром може бути відчуття особливого права у обох типів нарцисистичних

особистостей. Розвиваючи цю думку, можна припустити, що розгляд обох типів нарцисизму з точки зору психодинамічної теорії про рівні функціонування особистості (невротичний, межовий, психотичний), може дозволити узгодити ці дані та підкріпити їх теоретично. Хоча це не є предметом даного дослідження, проте, ймовірно, майбутні дослідження в цьому напрямку могли б відкрити багато цікавих аспектів у питанні розуміння феномену нарцисизму.

1.3. Міжособистісна сфера вразливо нарцистичних особистостей.

На сьогодні не існує достатньо даних досліджень та теоретичних даних, щоб адекватно оцінити та описати сферу міжособистісних стосунків вразливо нарцистичних особистостей, але це і є метою цього дослідження. Проте, наразі очевидним виглядає той факт, що сфера міжособистісних стосунків безпосередньо пов'язана із внутрішньоособистісними проблемами (регуляція самооцінки, відчуття особливого права, сором/гнів, тривожність тощо), а отже труднощі, які переживає людина із вразливим нарцисизмом впливають на її стосунки зі світом та іншими людьми. Особливо це стосується самооцінки, оскільки вона слугує таким собі міжособистісним екраном (Leary, Tambor, Terdal & Downs, 1995). Деякі дослідження, які базуються на аналізі щоденникових записів нарцистичних людей, особливо яскраво демонструють, наскільки реактивною є їхня самооцінка до міжособистісної взаємодії (Rhodewalt, Madrian, & Cheney, 1998; Rhodewalt, Tragakis, & Hunh, 2006).

У одному з вже згаданих раніше досліджень (Dickinson, Pincus, 2003) відмічається, що, хоча особи з вразливим нарцисизмом і мають високі показники експлуатативності та відчуття особливого права (entitlement), попри це вони демонструють страх стосунків, невпевненість у власній здатності починати та підтримувати їх, страх розчарування в стосунках та сором за власні потреби. На думку авторів, ці відкриття підтверджують раніші

спостереження, що нарцистичні особистості вразливого типу спершу справляючи враження сором'язливих та тривожних, пізніше в близьких стосунках починають поводитись експлуатуюче та демонструють своє відчуття особливого права (entitlement). У дослідженні також зауважується подібність вразливо нарцистичних та грандіозно нарцистичних людей в тому, щоб обидві групи відмічають мстиву та домінуючу поведінку у міжособистісних стосунках, що також підтверджує ідею про спільне ядро, яке базується на експлуатативності та відчутті особливого права, як вже згадувалось раніше. Проте, вразливо нарцистичні особистості відмічають також, на відміну від грандіозних, проблеми з соціальною холодністю та униканням, а також міжособистісним дистресом, що може бути спричинене тим фактом, що такі люди відчувають свою вразливість у взаємодії з іншими та мають труднощі із регуляцією цього почуття та власної самооцінки. Соціальне уникання у випадку вразливого нарцисизму може бути спробою захиститися від загроз, які для них несе міжособистісна взаємодія, зокрема загроз для самооцінки.

До подібних висновків доходять автори ще одного дослідження, яке зосереджується на аналізі особливостей реакції вразливих та грандіозних нарцисів у загрозованих ситуаціях (Besser & Priel, 2010), підкреслюючи також, що вразливо нарцистичні люди є дуже чутливими до міжособистісної взаємодії. Проте, в цьому дослідженні відмічається подібність у цьому пункті вразливого та грандіозного нарцисизму, а саме, що обидва типи нарцистичних особистостей є явно чутливими до тих сфер, які вимагають зовнішньої оцінки. Але, що показово, ці сфери відрізняються у вразливо нарцистичних та грандіозно нарцистичних людей. Як демонструє дослідження, грандіозно нарцистичні люди є чутливими до ситуацій, які загрожують їм невдачею у досягненнях, зокрема ситуацій конкуренції і саме в таких ситуаціях вони реагують негативно. Тоді як вразливо нарцистичні люди демонструють особливу чутливість до ситуацій, які загрожують міжособистісним

відторгненням (rejection), тобто ситуацій, в яких їх принижують та зраджують близькі люди. Це стосується і зради у інтимних стосунках, особливо, коли мова йде про емоційний аспект зради, наприклад, коли партнер проводить більше часу з кимось іншим, вразливо нарцистична людина реагує на це інтенсивними негативними переживаннями (Hart, Tortoriello, 2018).

Також у дослідженні Besser & Priel звертають увагу на те, що існують відмінності у переживанні негативних афектів між грандіозним та вразливим нарцисизмом. Зокрема, вже раніше згадувана екстерналізація (чи проекція, психодинамічно), характерна більше для грандіозно нарцистичних особистостей, визначає їх негативний афект, а саме, для них характерні реакції гніву та ворожості, що характеризуються скеруванням провини на зовнішні чинники. Тоді як вразливо нарцистичні особистості більше схильні переживати дисфорію у міжособистісно загрозованих ситуаціях, що свідчить про їх усвідомлення власних недоліків та самозвинувачення (Besser & Priel, 2010).

Ще одне дослідження (Valashjardi & Charles, 2019), яке концентрується на зв'язку субклінічного нарцисизму з домашнім насильством та використовує якісні методи дослідження (напів-структуроване інтерв'ю із партнерами нарцистичних особистостей), показує, що і вразливо нарцистичні, і грандіозно нарцистичні особистості реагують на нарцистичне ураження (відкрито чи приховано) агресією та насильством, проте причини такої реакції у різних типів нарцисів є різними. Точніше, грандіозно нарцистичні особистості агресивно реагують на загрозу для самооцінки, тоді як вразливо нарцистичні - на загрозу покидання, проте тут важливо зауважити, що цей страх покидання означає страх втрати нарцистичного підкріплення. Вразливо нарцистичні особистості були описані їхніми партнерами як гіперчутливі, ревниві, параноїдальні, контролюючі, експлуатуючі та такі, що вибухають люттю від найменшої загрози покидання. Також, зауважується (зі слів партнерів), що вразливі нарциси схильні використовувати маніпуляцію для того, щоб

викликати більше співчуття та отримувати більше контролю над своїми партнерами.

Стиль поведінки вразливих нарцисів в романтичних стосунках описується ще в одному дослідженні (Rohmann, Herner, Bierhoff, & Neumann, 2012), де стверджується, що вони характеризуються власницькою поведінкою, схильністю до залежності та тривожності у стосунках, тоді як грандіозні нарциси радше схильні до незалежності та уникання прив'язаності.

Підсумовуючи, варто підкреслити, що всі згадані дослідження займалися лише частковими випадками міжособистісної взаємодії вразливо нарцистичних особистостей, проте не аналізували їх в цілому. Не дослідженими залишаються сімейні, дружні, професійні стосунки таких людей. Дана робота є спробою дослідити і ці аспекти також. Також, слід зауважити, що існує суттєвий брак теорії для узагальнення всіх згаданих даних та їх пояснення. Наразі це є відкрите поле для подальшої роботи.

Підсумовуючи теоретичний аналіз, можна виокремити відмінності грандіозного та вразливого нарцисизму у побудові міжособистісних стосунків. Особи з високим рівнем грандіозного нарцисизму у міжособистісній взаємодії використовують самопідкріплюючу поведінку та заперечують свої недоліки, що дозволяє їм зберігати більшу стабільність та адаптивність, в той час, як особи з високим рівнем вразливого нарцисизму не здатні використовувати самопідкріплюючу поведінку, щоб регулювати своє почуття особливого права (entitlement). Якщо основною причиною проблем у обох типів нарцистичних особистостей є завищені очікування, то особи з грандіозним нарцисизмом демонструють тенденцію заявляти про ці очікування, в той час як особи з вразливим нарцисизмом коливаються між сповненою сорому відмовою від них та гнівливою їх демонстрацією.

Таким чином, вразливий нарцисизм пов'язаний із численними труднощами у сфері міжособистісних стосунків, що зумовлюється схильністю до неадаптивних (антагоністичних) стратегій поведінки. Серед таких

характеристик переважають агресивність, пріоритет власним бажанням та цілям, ворожість, байдужість, конфліктність, пошук уваги тощо. Цій неадаптивності також сприяє переважання відчуття свого особливого права та експлуатативність вразливо нарцистичних осіб, а також відсутність інших характеристик, які могли б забезпечували адаптивність.

Теоретична модель міжособистісної взаємодії у осіб з високим рівнем вразливого нарцисизму

Рисунок 1.1. Графічне зображення теоретичної моделі

mira

Відсутність продуктивних адаптивних стратегій побудови стосунків призводять до проблем у міжособистісних стосунках, таких, як, страх соціалізації, чутливість до образ, уникання контактів, залежність і експлуатація у стосунках, тривожність, високий дистрес у процесі взаємодії. Відповідно, наявність численних труднощів та проблем у взаємодії з іншими, ймовірно, призводить і до низької якості стосунків, і до суб'єктивного сприйняття цих стосунків у негативному світлі та незадоволеності ними.

У випадку вразливого нарцисизму особливо помітно, що особистісні поведінкові патерни, пов'язані із саморегуляцією, тісно переплітаються зі сферою міжособистісної взаємодії.

Дані теоретичні положення лежать в основі теоретичної моделі міжособистісної взаємодії у осіб з високим рівнем вразливого нарцисизму (див. рис. 1.1.)

РОЗДІЛ 2

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ МІЖОСОБИСТІСНОЇ ВЗАЄМОДІЇ У ОСІБ ІЗ ВИСОКИМ РІВНЕМ ВРАЗЛИВОГО НАРЦИСИЗМУ

2.1. Характеристика групи досліджуваних

Дослідження проведено за допомогою опитування в онлайн-форматі. Опитування тривало з 24 по 27 квітня 2020 року. Група досліджуваних складається із 159 досліджуваних. З них 131 жінка та 28 чоловіків. Серед досліджуваних присутні люди різного віку: від 17 до 60 років. Найбільше серед досліджуваних осіб, яким 29 років (9%). Соціальний статус досліджуваних також є різний, зокрема більшість досліджуваних є неodrуженими (49,4%), а також мають вищу освіту (69,9%). Важливо також зазначити, що йдеться про неклінічну вибірку.

2.2. Опис методів дослідження

Для збору емпіричних даних у дослідженні використано набір методик для виявлення особливостей нарцисизму та міжособистісних стосунків.

Методики дослідження включали:

1. “Опитувальник нарцистичної особистості” (16-item Narcissistic Personality Inventory).

Опитувальник є скороченою версією опитувальника Narcissistic Personality Inventory, розробленого Raskin and Hall у 1979 році, що оригінально складався із 220 тверджень. Скорочений опитувальник був розроблений Daniel R. Ames, Paul Rose, Cameron P. Anderson у 2006 році.

Опитувальник складається із 32 тверджень, розділених на 16 пар. Опитуваним потрібно обрати з кожної пари одне твердження, яке пасує їм більше. Сума всіх балів визначає рівень нарцисизму. Опитувальник можна знайти у Додатку А.

2. “Шкала гіперчутливого нарцисизму” (Hypersensitive Narcissism Scale).

Шкала була розроблена Hendin, H.M., & Cheek, J.M. у 2013 році.

Шкала складається з 10 тверджень. Варіанти відповіді оцінюються балами “дуже нехарактерно” - 1, “нехарактерно” - 2, “нейтрально” - 3, “характерно” - 4, “дуже характерно” - 5. Сума всіх балів визначає рівень гіперчутливого (вразливого) нарцисизму. Опитувальник можна знайти у Додатку Б.

3. “Опитувальник якості міжособистісних стосунків” (Interpersonal Relationship Quality).

Опитувальник був розроблений Kang, & Shaver у 2004 році.

Опитувальний складається із 6 тверджень, які досліджувані повинні оцінити за такими балами: “взагалі не погоджуюсь” - 1, “злегка погоджуюсь” - 2, “дещо погоджуюсь” - 3, “посередньо” - 4, “досить погоджуюсь” - 5, “дуже погоджуюсь” - 6, “дуже сильно погоджуюсь” - 7.

Сума всіх балів визначає якість міжособистісних стосунків. Опитувальник можна знайти у Додатку В.

4. Опитувальник міжособистісних проблем (Inventory of Interpersonal Problems - 32).

Опитувальник є скороченою версією “Опитувальника міжособистісних проблем”, який складався із 127 тверджень та був розроблений Horowitz, L. M., Rosenberg, S. E., Baer, B. A., Ureno, G., & Villasenor, V S. у 1988 році. Скорочена версія розроблена Michael Barkham and Gillian E. Hardy у 1996 році.

Опитувальник складається із 32 тверджень, які досліджувані повинні оцінити за шкалою від 0 до 4, де 0 - абсолютно не погоджуюсь та 4 - повністю погоджуюсь. Твердження поділяються на два типи: “Важко...” (наприклад входити у групи) та “Я занадто...” (наприклад відкритий).

Твердження розподіляються на 8 шкал, які формують 4 біполярні фактори:

- “Важко бути асертивним” та “Надто агресивний” - фактор, який описує проблеми, пов’язані з конкуренцією та змаганням.
- “Важко бути соціальним” та “Надто відкритий” - фактор, який описує проблеми, пов’язані з соціалізацією.
- “Важко бути підтримуючим” та “Надто опікуючий” - фактор, який описує проблеми, пов’язані з турботою та опікою.
- “Важко бути включеним” та “Надто залежний” - фактор, який описує проблеми, пов’язані з питаннями залежності/незалежності.

Сума балів за кожною шкалою визначає рівень проблемності тієї чи іншої сфери. Опитувальник можна знайти у Додатку Г.

5. Опитувальник нарцистичного захоплення та суперництва (Narcissistic Admiration and Rivalry Questionnaire - Short).

Опитувальник був розроблений Beck et.al. у 2013 році.

Опитувальник складається із 6 тверджень. Ці твердження досліджуваним потрібно оцінити за шкалою від 1 до 6, де 1 - абсолютно не погоджуюсь та 6 - повністю згоден.

Твердження розподіляються на 2 шкали:

- Захоплення - шкала суб’єктивних характеристик, які базуються на самопідкріпленні.

- Суперництво - шкала антагоністичних характеристик, які базуються на самозахисті.

Опитувальник можна знайти у Додатку Г.

6. Опитувальник близькості стосунків (Relationship Closeness Inventory).

Опитувальник був розроблений Ellen Berscheid, Mark Snyder & Allen M. Omoto у 1989 році.

Опитувальник складається з трьох шкал: “частота”, “міцність” та “різноманітність”. В інструкції опитуваних просять подумати про людину, яку вони вважають найближчою.

Шкала частоти включає три відкриті питання стосовно часу, які опитувані проводять із найближчою людиною.

Шкала міцності складається із 34 тверджень, що включають різноманітні активності, рішення та плани, вплив на які має найближча людина опитуваного.

Шкала різноманітності включає 38 буденних активностей, з яких опитуваний має обрати ті, якими він протягом тижня займається разом із найближчою людиною.

Кількість часу, активностей та сфер, на які впливає, на думку опитуваних, їх найближча людина, підраховують і переводяться у відповідний бал за кожною шкалою.

Опитувальник можна знайти у Додатку Д.

7. Авторська анкета складається із запитань:

- 1) Оцініть, будь ласка, Ваш рівень близькості з рідними (мама/тато/сестра/брат/бабуся/дідусь). Опишіть кількома словами Ваші стосунки з ними.
- 2) Чи є у Вас партнер (чи колишній партнер)? Якщо так, то які почуття викликають у Вас ці стосунки? Які конфлікти Ви переживаєте найчастіше?

- 3) Які почуття викликають у Вас стосунки з колегами на роботі/навчанні? Які конфлікти трапляються найчастіше?
- 4) Оцініть, будь ласка, Ваш рівень близькості з друзями. Чи багато, на Вашу думку, у Вас близьких друзів?
- 5) Чи відчуваєте Ви якісь труднощі в стосунках? Якщо так, то які?
- 6) Чи любите Ви проводити час з іншими людьми? Якщо так, то з ким та чому? Якщо ні, то чому?

Відповіді анкети були класифіковані за критеріями позитивної та негативної оцінки стосунків, були виділені ключові слова.

Для обчислення даних використовувалась комп'ютерна програма STATISTICA.

2.3. Аналіз взаємозв'язку вразливого та грандіозного нарцисизму та особливостями міжособистісних стосунків

Для аналізу взаємозв'язку вразливого та грандіозного нарцисизму з вибором основних поведінкових стратегій у міжособистісній взаємодії було проведено кореляційний аналіз показників вразливого та грандіозного нарцисизму та показників “Нарцистичне захоплення” (Narcissistic Admiration) і “Нарцистичне суперництво” (Narcissistic Rivalry). Оскільки всі шкали були неузгоджені з нормальним розподілом, для кореляційного аналізу було обрано критерій Спірмена. Результати аналізу можна побачити у Додатку Е. За результатами кореляційного аналізу, був виявлений статистично значущий зв'язок ($p < 0,05$) між показниками грандіозного нарцисизму та нарцистичного захоплення ($r = 0,431$ при $p < 0,05$) і нарцистичного суперництва ($r = 0,249$ при $p < 0,05$), проте зв'язку між вразливим нарцисизмом та нарцистичним захопленням

виявлено не було, вразливий нарцисизм був статистично значуще пов'язаний тільки із нарцистичним суперництвом ($r=0,372$ при $p<0,05$).

Результати аналізу представлені на Рисунку 2.1.

Ці дані узгоджуються із теоретичною базою, адже грандіозний нарцисизм вважається сумішшю суб'єктних (agentic) рис, які базуються на самопідкріпленні, та антагоністичних рис, що базуються на самозахисті (Jauk, Kaufman, 2018). Або як, наприклад, у теорії Отто Кернберга, одночасно є поєднаннями достатньо доброї адаптації та злості (Kernberg, 1975), екстраверсії та конфліктності (Paulhus, 2001), або адаптивності в міжособистісному аспекті, але дезадаптивності у внутрішньоособистісному (Brown et al., 2009).

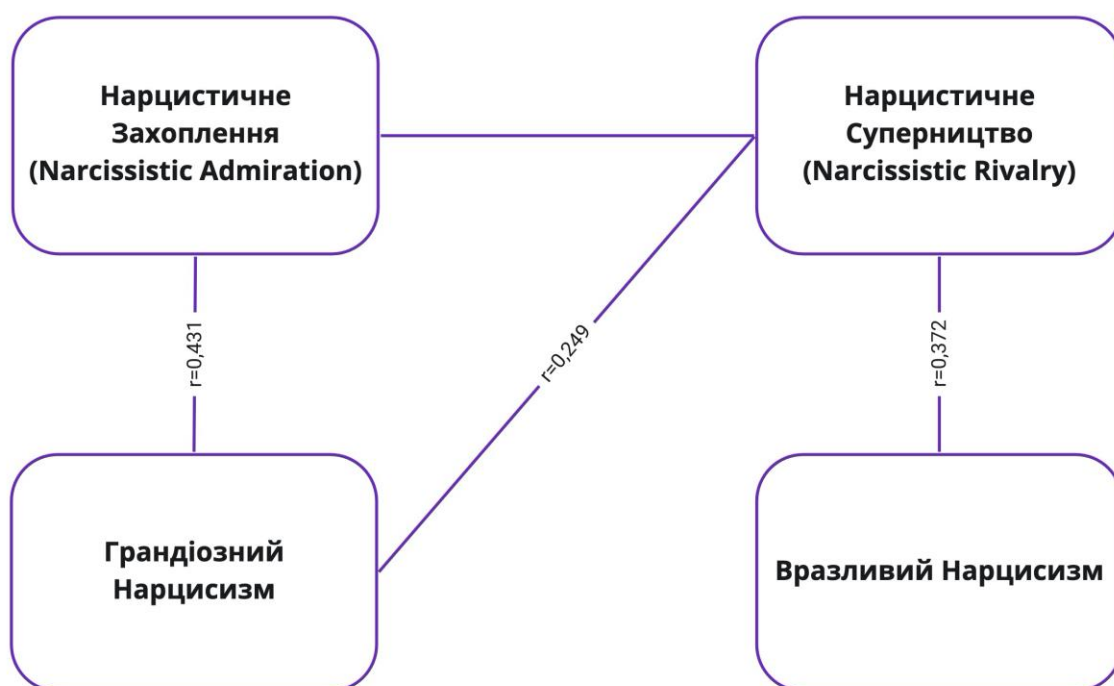

Рисунок 2.1. Результат кореляції за методикою NARQ-S

miro

Іншими словами, як вже згадувалося вище, грандіозно нарцистичні особистості володіють певними стратегіями та особистісними характеристиками, які мають суб'єктний характер (домінантність та лідерство,

самовпевненість, чарівність, почуття гумору) та допомагають таким особистостям утилізувати самопідкріплюючу поведінку у міжособистісній взаємодії, використовувати її для регуляції своєї самооцінки, що особливо позитивно впливає у нетривалій перспективі (як вже згадувалось раніше у першому розділі роботи). Проте, поєднання з високими показниками антагоністичних характеристик (егоїзм, ворожість, зарозумілість, завищені очікування, відчуття свого особливого права), грандіозний нарцисизм має негативні наслідки у тривалій перспективі, як, наприклад, у випадку з дослідженням, яке вже було згадане, де колеги оцінювали грандіозно нарцисистичних особистостей на початку роботи і через деякий час (Paulhus, 1998).

Також, закономірною видається отримана кореляція між вразливим нарцисизмом та нарцисистичним суперництвом, тобто антагоністичною характеристикою, яка базується на самозахисті, а також відсутність зв'язку із нарцисистичним захопленням, як суб'єктною характеристикою, що базується на самопідкріпленні. Іншими словами, вразливо нарцисистичні особистості є також поглинутими собою, ворожими, мають завищені очікування та відчуття свого особливого права, але не володіють стратегіями самопідкріплення та не мають "позитивних" характеристик, які мають грандіозно нарцисистичні особистості. Це підтверджує першу гіпотезу даного дослідження про те, що вразливо нарцисистичним особистостям притаманні неадаптивні стратегії поведінки, пов'язані з антагоністичними характеристиками. Це також узгоджується із попередніми дослідженнями. Так, як вже згадувалось раніше, дослідники підкреслюють відсутність навичок самопідкріплення у вразливо нарцисистичних особистостей (Dickinson, Pincus, 2003; Hibbard, Bunce, 1995). Також, про спільні антагоністичні риси вразливо та грандіозно нарцисистичних особистостей, а саме про поглинутість собою, експлуататорську поведінку, ворожість та відчуття свого особливого права йдеться у вже згаданих дослідженнях (наприклад Miller et al., 2011; Krizan & Johar, 2012; Zeigler-Hill,

Green, Arnau, Sisemore, & Myers, 2011). Крім цього, ці результати підтверджують результати досліджень щодо спільного ядра вразливого та грандіозного нарцисизму, а саме Експлуатації/Відчуття особливого права (Е/Е), які, по суті своїй, є антагоністичними рисами, і які в даному дослідженні також виявляються характеристикою, що поєднує вразливий та грандіозний нарцисизм (Emmons, 1984, 1987; Watson, Little, Sawrie & Biderman, 1992). В цьому контексті, цікавим видається питання про те, які саме фактори впливають на розвиток нарцистичного захоплення. Іншими словами, що провокує цю різницю у стратегіях міжособистісної взаємодії у вразливо та грандіозно нарцистичних особистостей. Це питання відкриває поле для подальшого дослідження, як теоретичного, так і емпіричного.

Крім цього, підтверджується також зв'язок грандіозного нарцисизму із меншим психологічним дистресом через здатність використовувати самопідкріплюючу поведінку (Dickinson, Pincus, 2003). У результаті дослідження за допомогою методики Inventory of Interpersonal Problems (ІІР-32) (результати можна побачити на Рисунку 2.2) було виявлено обернену кореляцію грандіозного нарцисизму та показників за шкалою “Важко бути соціальним” ($r=-0,250$ при $p<0,05$), що узгоджується із вже згаданими суб'єктивними характеристиками (а саме екстраверсією) грандіозно нарцистичних особистостей, а також підтверджує той факт, що такі люди використовують своє оточення для підкріплення власної самооцінки та для саморегуляції і, як результат, не переживають такого психологічного дистресу під час соціалізації, як вразливо нарцистичні особистості. Натомість, зв'язок вразливого нарцисизму зі шкалою “Важко бути соціальним” є прямим ($r=0,398$ при $p<0,05$), що також є закономірним, адже вразливо нарцистичні особистості, не маючи можливості використовувати самопідкріплення, переживають соціалізацію як болісний процес: не підтверджуючи своїх завищених очікувань, переживаючи постійні розчарування, вони сповнюються соромом та люттю. Маючи схильність інтерпретувати будь-які зауваження

інших як критичні до себе, вразливо нарцистичні особистості обирають захисну стратегію у взаємодії з іншими. Як вже було згадано, вразливо нарцистичні особистості є надзвичайно чутливими до образ з боку інших (Gabbard, 1989). Це також є негативним фактором у міжособистісних стосунках, що може сприяти униканню та переживанню труднощів під час соціалізації. Крім того, така поведінка вразливо нарцистичних людей часто провокує негативний фідбек інших, що також не сприяє подальшому бажанню вступати у міжособистісну взаємодію (Wink, 1991). Це також узгоджується із ранішими дослідженнями, які свідчать, що вразливо нарцистичні особистості уникають ситуацій, які можуть бути травматичними для їхньої самооцінки та можуть конфронтувати їхні уявлення про себе (Fossati, Borroni, Grazioli, Dornetti, Marcassoli, Maffei, & Cheek, 2009; Foster & Trimm, 2008). Ще одним поясненням такого зв'язку може бути висока міжособистісна тривожність вразливо нарцистичних особистостей, яка також вже згадувалась раніше.

Крім цього була виявлена статистично значуща обернена кореляція між грандіозним нарцисизмом та шкалою “Важко бути асертивним” ($r=-0,232$ при $p<0,05$). Такий зв'язок можна пояснити тим, що для грандіозно нарцистичної людини ситуація конкуренції, відстоювання своїх інтересів, змагання є якраз бажаною і дозволяє (за умови успіху) підкріпити свою самооцінку. На противагу цьому була виявлена статистично значуща кореляція між вразливим нарцисизмом та шкалою “Важко бути асертивним” ($r=0,246$ при $p<0,05$). Тобто вразливо нарцистичні особистості відчують труднощі у відстоюванні своїх інтересів, вияві агресії до інших людей та їм складно не погоджуватись з іншими. Такі ситуації є потенційно загрозливими, оскільки в них можуть конфронтуватися завищені очікування та відчуття особливого права вразливого нарцистичної людини. З іншого боку, також була виявлена кореляція між вразливим нарцисизмом та шкалою “Надто агресивний” ($r=0,313$ при $p<0,05$), що, у поєднанні з попереднім результатом, може означати, що вразливо нарцистичним особистостям складно виявляти

конструктивну агресію до інших, але вони її відчують, і іноді таки виявляють її, проте це радше стається у вигляді вибухів, в результаті накопичення люті.

Можна припустити, спираючись на існуючу теоретичну базу, що це відбувається тоді, коли відбувається ураження самооцінки та розчарування у зв'язку із завищеними очікуваннями. Крім того, як згадувалося у першому розділі, у романтичних стосунках сором'язливі та стримані на перший погляд вразливі нарциси з часом розкривають свій інший бік - агресивний, вимогливий, незадоволений.

Рисунок 2.2. Результат кореляції за методикою ІІР-32

Крім того, був виявлений статистично значущий зв'язок між вразливим нарцисизмом та шкалою “Надто відкритий” ($r = 0,326$ при $p < 0,05$). Це означає, що вразливо нарцисистична людина відчуває складність у тому, щоб відкриватись іншим людям (приклад питання: “Мені важко відкриватись і говорити про свої почуття іншій людині”), а коли вони і діляться своїми почуттями, то відчувають, що це занадто сильно. Такий зв'язок можна пояснити тим, щоб будь-яке розкриття для вразливо нарцисистичної людини є загрозою для самооцінки, тобто кожного разу, як така людина ділиться чимось

особистим, вона почувається вразливо, а також, імовірно, часто переживає розчарування у зв'язку з розкриттям, особливо коли інші не виправдовують її очікувань.

Було виявлено також зв'язок вразливого нарцисизму та шкали “Важко бути підтримуючим” ($r=0,229$ при $p<0,05$). Тобто вразливо нарцистична людина відчуває складність у підтримуванні інших людей в їх цілях та інтересах, а також з визнанням авторитету. Це також видається закономірним, зважаючи на вже згадані антагоністичні риси вразливо нарцистичних особистостей, а саме егоїзм та поглинутість собою. Крім цього, звернувшись до психодинамічної теорії, ми побачимо, що основними захисними механізмами нарцистичних особистостей є ідеалізація та знецінення, тобто для регуляції власної самооцінки, вони знецінюють інших, що також може пояснювати складність у підтримці інших та визнанні авторитету. На іншому полюсі, було виявлено також зв'язок між вразливим нарцисизмом та шкалою “Надто опікуючий” ($r=0,156$ при $p<0,05$), що свідчить про протилежну тенденцію, а саме про надмірну стурбованість проблемами інших. Це можна пояснити тим, що проблеми інших, ймовірно, близьких людей, є непосильними. Тобто з одного боку, вразливо нарцистичній людині є складно ставити проблеми та потреби інших вище своїх власних, але коли ці проблеми таки виходять на перший план, така людина відчуває від цього дискомфорт.

Ще одна статистично значима кореляція була виявлена між вразливим нарцисизмом та шкалою “Важко бути включеним” ($r=0,374$ при $p<0,05$), що означає, що вразливо нарцистичній людині складно підтримувати довготривалі стосунки, а також складно відчувати любов та симпатію. Такий зв'язок може пояснюватись тим, що після першої хвилі ідеалізації, вразливо нарцистичні особистості очікують, що інші будуть підтримувати їхнє відчуття особливого права та допомагати у регуляції самооцінки, оберігаючи їх від приниження та сорому, а стосунки будуть обертатись навколо них. Таким чином, будучи надзвичайно чутливими, вони приречені переживати розчарування та

непідтвердження своїх очікувань, оскільки що б не робили інші, очікування нарцистичної людини завжди будуть вищі, а отже, ніколи не можуть бути задоволеними. Про це, як причину уникання стосунків, пишуть у своєму дослідженні, наприклад, Dickinson та Pincus, підкреслюючи, що вразливо нарцистичні люди не можуть толерувати цих постійних розчарувань (Dickinson, Pincus, 2003). Це ускладнюється тим, що у спробі уникнути цих розчарувань, вразливо нарцистичні особистості відмовляються від своїх очікувань, проте це призводить до накопичення люті і навіть депресії.

Також було виявлено кореляцію між вразливим нарцисизмом та шкалою “Надто залежний” ($r=0,396$ при $p<0,05$), що свідчить про те, що вразливо нарцистична людина відчуває надто багато заздрості до інших, потребує надто багато захоплення від інших, а також надто сильно переймається реакціями інших на неї. Це також підтверджує попередні дослідження, а також узгоджується з теорією. Чутливість до реакцій та міжособистісної взаємодії також часто згадується у літературі (Gabbard, 1989; Besser & Priel, 2010). Крім того, заздрість визначається як основний афект нарцистичних особистостей у психоаналітичній літературі, а також виділяється у емпіричних дослідженнях, разом із соромом та тривогою (Besser & Priel, 2010; Freis, Brown, Carroll, & Arkin, 2015; Krizan & Johar, 2012; Rose, 2002; Wink, 1991).

Всі результати, отримані за шкалами опитувальника міжособистісних проблем підтверджують другу гіпотезу даного дослідження про те, що особи з високим рівнем вразливого нарцисизму мають багато проблем у міжособистісних стосунках, зокрема проблеми з соціалізацією, утворенням та підтриманням стосунків, асертивністю, близькістю та відкритістю, негативними переживаннями, пов'язаними із стосунками (агресія), включеністю у стосунки тощо.

Цікавим видається той факт, що, наприклад заздрість, сором та залежність від реакцій інших є, згідно із психоаналітичною теорією, характерною не тільки для вразливого нарцисизму, але і для грандіозного.

Проте в даному дослідженні статистично значимого зв'язку грандіозного нарцисизму з цією шкалою виявлено не було (як і з багатьма іншими шкалами у методиці ІР). Звичайно, це означає, що потрібно надалі досліджувати ці фактори. Проте, можливо, пояснення цього може полягати у тому, що вразливо нарцистичні люди все-таки, на відміну від грандіозно нарцистичних, є критичними до себе та своїх почуттів та усвідомлюють свої проблеми, тоді як грандіозно нарцистичні використовують різні стратегії для заперечення своїх негативних переживань, зокрема заздрості та сорому. Така думка узгоджується із попередніми дослідженнями, в яких також зазначається, що грандіозно нарцистичні особистості не повідомляють про такі свої почуття (Atlas & Them, 2008, Malkin et al., 2011). Можливо, такі дані є результатом того, що використовуються self-report опитувальники та методики.

У даному дослідженні використовувалась ще одна методика, яка дозволила виявити обернену кореляцію між вразливим нарцисизмом та показником якості міжособистісних стосунків ($r=-0,203$ при $p<0,05$) (результати можна побачити на Рисунку 2.3). Це означає, що вразливо нарцистичні особистості мають обмежені соціальні зв'язки, не є дружніми та доброзичливим у стосунках, а також не отримують задоволення від міжособистісної взаємодії.

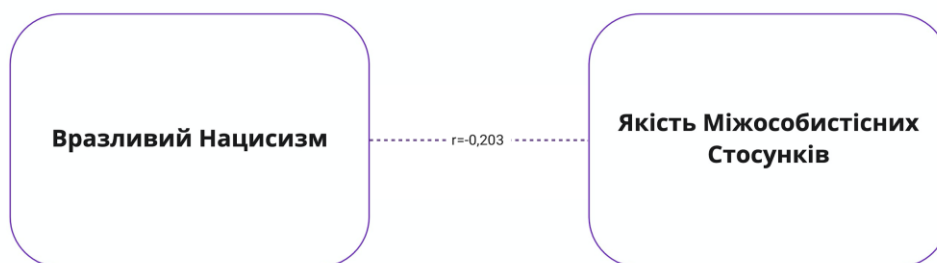

Рисунок 2.3. Результат кореляції за методикою ІРQ

Така кореляція також узгоджується із попередніми дослідженнями та теоретичною базою, а точніше з тим, що для вразливо нарцистичних особистостей міжособистісні стосунки є травматичними і, як результат, вони їх уникають. Також цей зв'язок є своєрідним узагальненням всіх описаних вище кореляцій, виявлених у даному дослідженні і які свідчать про те, що вразливо нарцистичні особистості переживають багато труднощів у стосунках і, відповідно, ці стосунки не є якісними. Це також підтверджує третю гіпотезу даного дослідження про те, що вразливий нарцисизм пов'язаний із нижчою якістю стосунків.

Останньою методикою, яка використовувалась, була методика близькості стосунків. За цією методикою було виявлено статистично значущий обернений зв'язок між вразливим нарцисизмом та різноманітністю стосунків ($r=-0,159$ при $p<0,05$) (результати представлені на рисунку 2.4). Ця шкала вимірює, у скільки різних буденних активностей протягом тижня включені досліджувані разом із своєю найближчою людиною. Отже, такий результат може свідчити про те, що навіть близькі стосунки вразливо нарцистичних людей є достатньо обмеженими. І, хоча, не було виявлено статистично значущої кореляції з іншою шкалою близькості стосунків (міцність), все ж цей результат може означати, що вразливо нарцистичні особистості мають певні проблеми з близькістю, що також підтверджує другу гіпотезу даного дослідження.

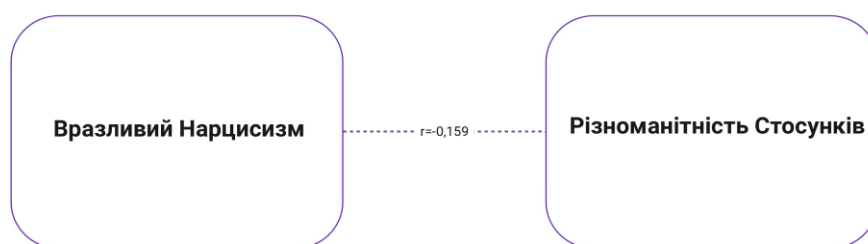

Рисунок 2.4. Результат кореляції за методикою IRQ

2.4. Порівняльний аналіз показників міжособистісної взаємодії в осіб з різним рівнем вразливого нарцисизму

Для виявлення відмінностей у особливостях міжособистісної взаємодії із загальної групи досліджуваних було виділено дві групи на основі критерію нормального розподілу. Після перевірки узгодженості шкали вразливого нарцисизму з нормальним розподілом, всі досліджувані були поділені на три групи: група досліджуваних з низьким показником вразливого нарцисизму (від 0 до 25 для цієї вибірки) - 24 особи, група із середнім показником (від 26 до 34) - 106 осіб, а також група із високим показником (від 35 до 45) - 29 осіб. Для порівняння було обрано першу та третю групи.

Був проведений порівняльний аналіз двох груп досліджуваних за Т-критерієм Стьюдента: осіб з високим рівнем вразливого нарцисизму та осіб з низьким рівнем вразливого нарцисизму було виявлено статистично значущі відмінності за шкалами якості міжособистісних стосунків (IRQ), нарцистичного суперництва (NARQ-S(R)), а також шкалами “Важко бути соціальним”, “Важко бути асертивним”, “Надто агресивний”, “Надто відкритий”, “Важко бути підтримуючим”, “Важко бути включеним”, “Надто залежний” (ІР-32). Це також узгоджується із попередніми результатами кореляційного аналізу.

У результаті порівняння групи досліджуваних із низьким рівнем вразливого нарцисизму та групи досліджуваних із високим рівнем вразливого нарцисизму, суттєвою виявилась різниця у показниках за шкалою якості міжособистісних стосунків (за методикою IRQ) (результати можна побачити на рисунку 2.4).

Середнє значення у групі досліджуваних з низьким рівнем вразливого нарцисизму дорівнює 33,00, тоді як у групі з високим рівнем вразливого нарцисизму воно дорівнює 28,73. Це означає, що досліджувані з низьким рівнем вразливого нарцисизму мають кращу якість стосунків, ніж

досліджувані з високим рівнем нарцисизму. Це узгоджується із описаними вище результатами кореляцій, а також із теоретичною базою. Це, знову ж таки, пояснюється соціальною тривожністю, гіперчутливістю то відгуку інших та уникаючою стратегією взаємодії у осіб з високим рівнем вразливого нарцисизму, оскільки взаємодія з іншими для таких людей є травматичною, оскільки потенційно загрожує їхній самооцінці, може конфронтувати їх уявлення про себе та, як результат, впливати негативно на їхній загальний емоційний стан, як вже було згадано раніше.

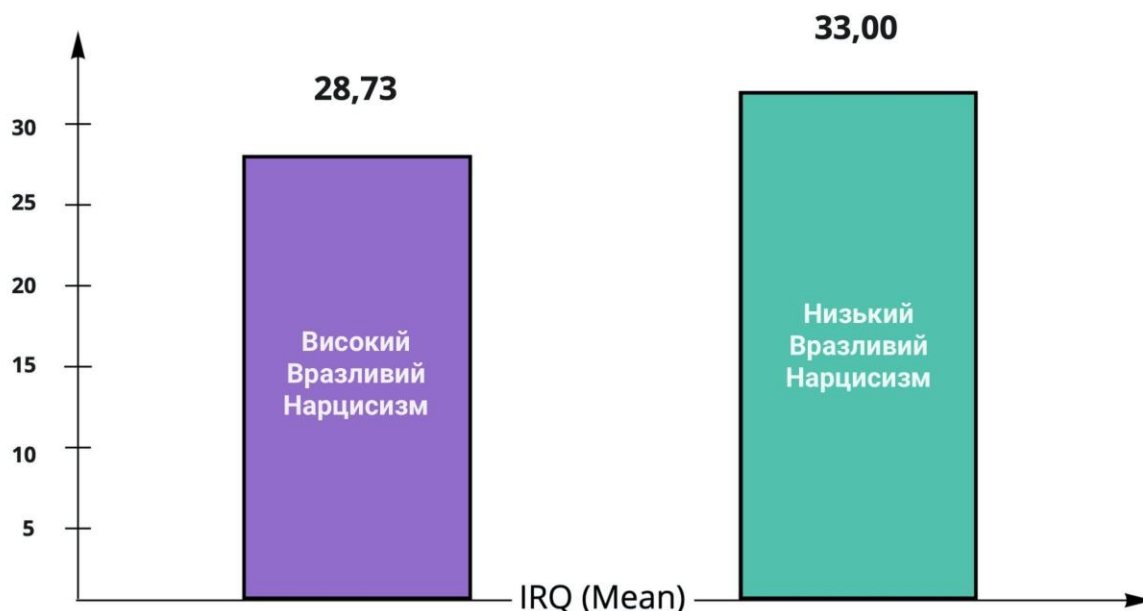

Рисунок 2.5. Порівняльний аналіз двох груп за шкалою IRQ

mir

Крім того, ці значення можна інтерпретувати з точки зору задоволеності стосунками, оскільки якість у випадку цієї методики є суб'єктивною характеристикою, тобто означає, наскільки якісними ці стосунки сприймаються самою людиною. Отже, можна зробити висновок про те, що особи з високим рівнем вразливого нарцисизму також і менш задоволені своїми міжособистісними стосунками.

Також, у результаті порівняльного аналізу, було виявлено статистично значущі відмінності між показниками нарцистичного суперництва у групі досліджуваних із високим та низьким рівнем вразливого нарцисизму (за методикою NARQ-S) (результати можна побачити на рисунку 2.6).

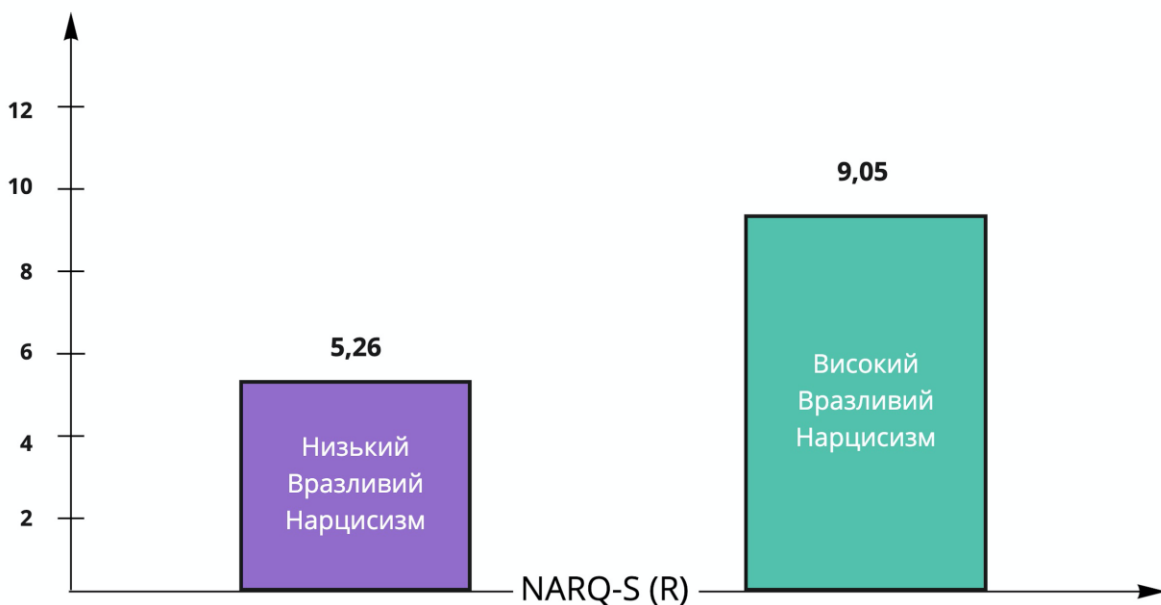

Рисунок 2.6. Порівняльний аналіз двох груп за методикою NARQ-S(шкала Суперництва)

miro

Отже, середнє значення за шкалою нарцистичного суперництва у групі досліджуваних із низьким вразливим нарцисизмом дорівнювало 5,26, а у групі з високим - 9,05. Тож ми бачимо суттєві відмінності у прояві цієї ознаки. Знову ж таки, так само, як і у випадку кореляційного аналізу, це означає, що вразливий нарцисизм пов'язується саме з антагоністичним аспектом нарцисизму, тобто із агресією, ворожістю, неадаптивністю, а також захисними патернами поведінки. Це підтверджує першу гіпотезу цього дослідження про те, що особи з високим рівнем вразливого нарцисизму є менш адаптивними, ніж особи з низьким рівнем вразливого нарцисизму. Також у взаємодії з іншими схильні вони захищатись, на відміну від грандіозних нарцисів, які крім захисту, використовують і самопідкріплення, що робить їх більш адаптивними та менш вразливими до міжособистісної взаємодії.

Далі було здійснено порівняльний аналіз двох груп за методикою ІІР-32. Це дозволило виявити статистично значущі відмінності за такими шкалами: “важко бути соціальним”, “важко бути асертивним”, “важко бути включеним”, “важко бути підтримуючим”, а також “надто залежний”, “надто опікуючий”, “надто відкритий” та “надто агресивний” (результати представлені на рисунку 2.7).

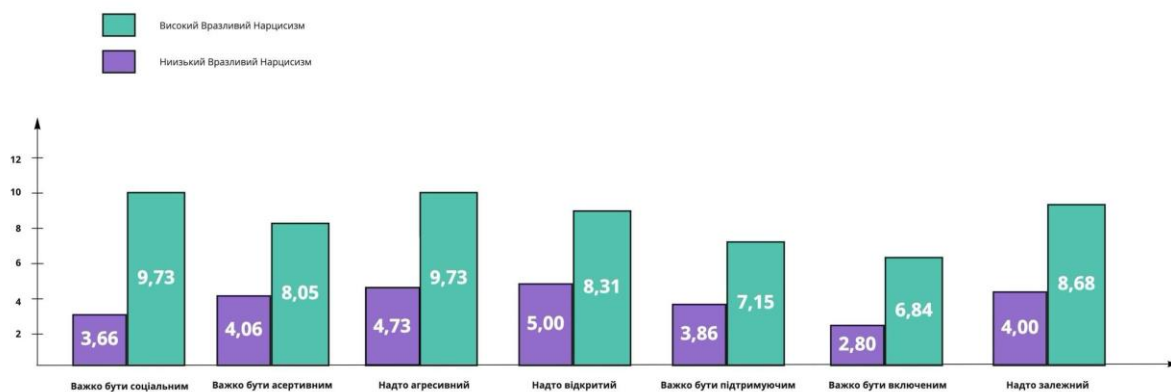

Рисунок 2.7. Порівняльний аналіз двох груп за шкалами ІІР-32

micro

Отже, як можна побачити на графіку, найсуттєвіша різниця існує між показниками двох груп за шкалою “важко бути соціальним” (середні значення: низький вразливий нарцисизм - 3,66 та високий - 9,73). Це означає, що, порівняно із досліджуваними з групи з низьким рівнем вразливого нарцисизму, досліджувані з високим рівнем вразливого нарцисизму відчувають набагато більше труднощів із соціалізацією, входженням в групи людей, утворенням нових та підтриманням стосунків з іншими. Це можна пояснити тим, що для вразливо нарцисистичних людей, як вже було згадано, такі ситуації є потенційно загрозливими, вони є гіперчутливими до відгуку інших і схильні сприймати будь-які образи на свій рахунок. Як результат, це породжує багато сорому, гніву та образ і, відповідно, призводить до уникання спілкування. Будь-яка нормальна конкуренція, яка існує між людьми є травмуючою для вразливо нарцисистичних людей, оскільки виявляє їхні завищені очікування, які неминуче не виправдовуються.

За наступною шкалою, “важко бути асертивним”, також помітна суттєва різниця між досліджуваними з двох груп (середні значення: низький вразливий нарцисизм - 4,06 та високий 8,05). Такі результати можна пояснити тим, що, на відміну від досліджуваних з низьким рівнем вразливого нарцисизму, досліджувані з високим рівнем вразливого нарцисизму не можуть адекватно відстоювати свої інтереси, виявляти конструктивну агресію чи наполегливість в потрібний момент, адже це означає ризик конфронтації та загрозу для їхніх переконань про себе та самооцінки. Крім того, як йшлося у першому розділі, для вразливо нарцистичних людей особливо загрозливим є міжособистісне відторгнення, яке може виникнути в результаті такої конфронтації. Оскільки для того, щоб могли виявляти навіть конструктивну агресію, потрібно бути також готовим до витримування певної агресії у відповідь, що є надто небезпечним для вразливих нарцисів.

З іншого боку, існує відмінність між двома групами також і за шкалою “надто агресивний” (середні значення: низький вразливий нарцисизм - 4,73 та високий - 9,73). Це означає, що, досліджувані з низьким рівнем вразливого нарцисизму значно менше схильні до переживання інтенсивної агресії, роздратування, агресивних вибухів. Як відомо, агресія та гнів накопичується у вразливо нарцистичних людей в результаті переживання розчарування та невиправдання їхніх завищених очікувань, через що вони схильні до агресивних вибухів. Як згадувалось у першому розділі, вразливо нарцистичні особистості також мають тенденцію коливатись між сповненою сорому відмовою від своїх очікувань і відчуття свого особливого права та між агресивною вимогливістю до інших. Також, це узгоджується із попередніми дослідженнями, які характеризують вразливо нарцистичних особистостей як доволі емоційно лабільних.

Існує різниця між показниками двох груп за шкалою “надто відкритий” (хоч і не така суттєва, як за іншими) (5,00 та 8,31). Такі результати означають, що вразливо нарцистичні люди відчувають складність у тому, щоб

відкриватись іншим, ділитися особистими переживаннями а також, коли роблять це, то почуваються так, наче розповіли надто багато і шкодують про це. Це може свідчити про певні проблеми з довірою, оскільки там, де люди з низьким рівнем вразливого нарцисизму почуваються безпечно, ділячись особистими деталями, вразливо нарцистичні люди схильні відчувати небезпеку та загрозу.

Суттєва різниця також існує між досліджуваними у двох групах за шкалою “важко бути підтримуючим” (середні значення: низький вразливий нарцисизм - 3,86 та високий - 7,15). Тобто це означає, що для вразливо нарцистичних людей значно складніше є перейматись проблемами інших та підтримувати інтереси та потреби інших. Це можна пояснити тим, що вразливі нарциси, як і грандіозні, є зосередженими на собі, егоцентричними та самозакоханими, що робить їх не надто чутливими до проблем інших.

На наступній шкалі, “важко бути включеним”, також виявляються дуже суттєві відмінності між двома групами (середні значення: низький вразливий нарцисизм - 2,80 та високий та 6,84). Такі результати свідчать про те, що вразливо нарцистичні особистості відчують значно більше труднощів у підтриманні довготривалих стосунків, а також переживанні та виявленні любові та симпатії до інших. Ймовірно, це пов'язано із тим, що інші люди з часом неминуче розчаровують вразливих нарцисів, не відповідають їх очікуванням та не зауважують їхньої унікальності та особливості. Як результат, це може призводити до неможливості витримувати фрустрацію та до завершення стосунків.

Остання шкала, на якій є статистично значущі відмінності між групами з низьким та високим рівнем вразливого нарцисизму є шкала “надто залежний” (середні значення: низький вразливий нарцисизм - 4,00 та високий - 8,68). Такий результат означає, що вразливо нарцистичні особистості набагато більше відчують заздрості до інших, ніж ті, хто має низькі показники вразливого нарцисизму, а також, що вони надто сильно переймаються думкою

інших про них. Заздрість взагалі є основним афектом для нарцистичної особистості, отже такий результат є закономірним. Крім того, залежність від думки інших також є типово нарцистичною, адже навіть грандіозні нарциси, які справляють враження самодостатніх, насправді залежать від визнання та захоплення інших. Вразливі ж нарциси є особливо чутливими до відгуку інших, як вже йшлося у першому розділі.

Результати порівняльного аналізу є підтвердженням першої гіпотези даного дослідження, а саме того, що особи з високим рівнем вразливого нарцисизму переживають труднощі у міжособистісних стосунках, зокрема із утворенням та підтриманням довготривалих, близьких стосунків, входженням до груп та соціалізацією.

2.5. Якісний аналіз суб'єктивного сприйняття стосунків у осіб з різним рівнем вразливого нарцисизму

Дослідження також включало якісну частину у вигляді анкети, яка складалась із шести запитань про міжособистісні стосунки досліджуваних. Метою даної частини дослідження було перевірити гіпотезу про те, що особи з високим рівнем вразливого нарцисизму суб'єктивно більш негативно сприймають свої стосунки, а також, що у них виникає багато труднощів у стосунках, як дружніх, професійних, так і романтичних та сімейних, а також дослідити, які це саме труднощі та який рівень близькості присутній у стосунках вразливо нарцистичних особистостей.

Для аналізу суб'єктивного сприйняття міжособистісних стосунків із загальної групи досліджуваних було виділено на три групи: група досліджуваних з низьким показником вразливого нарцисизму (від 0 до 25 для цієї вибірки) - 24 особи, група із середнім показником (від 26 до 34) - 106 осіб, а також група із високим показником (від 35 до 45) - 29 осіб. Для порівняння

було обрано першу та третю групи, після чого за допомогою контент-аналізу було проаналізовано анкети досліджуваних з кожної групи.

Ймовірно, що досліджувані з низьким рівнем вразливого нарцисизму будуть більш задоволені своїми міжособистісними стосунками, менше повідомлятимуть про труднощі та недостатню близькість з іншими. Натомість, досліджувані з високим рівнем вразливого нарцисизму відчуватимуть більше труднощів, менше близькості та будуть менш задоволені своїми стосунками.

У першому питанні анкети досліджуваних просили описати їхні стосунки з рідними та оцінити рівень близькості з ними. Відповіді були поділені на два основні типи: позитивний та негативний опис стосунків. У групі з низьким показником вразливого нарцисизму 92% досліджуваних описують свої стосунки позитивно, найчастіше зустрічаються такі характеристики як близькі, теплі та дружні. Тоді як досліджувані з групи з високим показником вразливого нарцисизму тільки у 38% випадків описують свої стосунки з рідними позитивно. Решта досліджуваних характеризують свої стосунки як складні, поверхневі, погані. Деякими ілюстративними прикладами можуть бути ось такі цитати: “просто є, не уникаю, але не сумую”, “ціную, але боляче ранить байдужість цих людей”. Отже, помітно, що досліджувані з групи з низьким рівнем вразливого нарцисизму суб’єктивно сприймають свої стосунки з рідними ближчими, теплішими, ніж досліджувані з групи з високим рівнем вразливого нарцисизму. Це можна пояснити тим, що недостатньо теплі, конфліктні, не підтримуючі стосунки з батьками та сім’єю і є першопричиною виникнення нарцистичної структури особистості і, відповідно, вразливого нарцисизму також. Брак віддзеркалення, емпатії, сприйняття дитини як свого нарцистичного продовження, надмірна критичність та вимогливість призводять до розвитку нарцистичного дефіциту та нарцистичної структури. Відповідно, і у дорослому віці очікуваним є той факт, що стосунки з рідними не будуть надто позитивними. Це, з одного боку, узгоджується із ідеями Когути про те, що дефіцит віддзеркалення та можливості ідеалізації

батьківської фігури є основою для розвитку нарцисизму, а з іншого боку, з ідеями Кернберга про те, що нарцисизм є результатом холодності, дистантності та знецінення з боку мами. Адже він є захистом від браку любові та захисту від нестерпних почуттів, з якими неминуче стикається людина в дитинстві.

Крім того, можна згадати дослідження, згадані у першому розділі, які свідчать про унікальний тип прив'язаності у вразливо нарцистичних особистостей. Це також може бути однією з причин неприяних стосунків із близькими. Тобто ще в дитинстві зневірившись отримати турботу та підтримку з боку батьків, людина вчиться “справлятися сама” і, відповідно, відмовляється від потреби в інших протягом життя.

У другому запитанні анкети досліджуваним потрібно було описати свої стосунки з партнером та конфлікти, які виникають в цих стосунках. Відповіді також були розподілені на позитивні та негативні описи стосунків, також було підраховано кількість досліджуваних, які не мають партнера та кількість досліджуваних, які наводять у своїй відповіді тільки конфлікти з партнером. У першій групі (низький вразливий нарцисизм) 62,5% досліджуваних описали свої стосунки позитивно, а саме як люблячі, теплі, гармонійні, надійні. Досліджувані з другої групи (високий вразливий нарцисизм) у 41,4% випадків описують свої стосунки як позитивні. Крім цього, 21% досліджуваних з першої групи у своїх анкетах згадують тільки конфлікти у сфері стосунків з партнером, а у другій групі таких відповідей 24%. повідомляють про відсутність партнера 12,5% досліджуваних з першої групи та 13,7% досліджуваних з другої групи. Отже, у цій сфері суттєвої відмінності між групами досліджуваних не спостерігається. Дещо менш позитивні стосунки з партнерами є у досліджуваних в групі з високим показником вразливого нарцисизму. Це узгоджується з теорією та може пояснюватись тим, що вразливо нарцистичні особистості є дуже чутливими до образ з боку інших. Так, будь-які зауваження, конфлікти та навіть жарти такі люди схильні

інтерпретувати у свій бік, тобто навіть найбільш незначні ситуації можуть бути травматичними для них. Будь-які звичні для романтичних стосунків конфлікти вразливо нарцистичними людьми переживаються особливо гостро. Крім цього, постійне розчарування через грандіозні, завищені очікування (яким жоден партнер не може відповідати) та відчуття свого особливого права призводять до більш негативного сприйняття стосунків в цілому. Проблеми у романтичних стосунках вразливих нарцисів також пояснюються їхньою маніпулятивністю з метою контролю партнера, власницькою поведінкою та тривожністю в стосунках (Rohmann, Herner, Bierhoff, & Neumann, 2012). Цікавим є те, що досліджувані з першої групи серед конфліктів у стосунках з партнером найчастіше згадують брак часу, тоді як досліджувані з другої групи називають образи за минуле та ревності, що узгоджується з висновками Rohmann, Herner, Bierhoff, & Neumann.

Далі досліджувані мали описати свої професійні стосунки (з колегами на роботі чи в навчанні) та конфлікти, які в них виникають у цій сфері. Досліджувані у першій групі у 67% випадків оцінювали позитивно свої професійні стосунки, тоді як у другій групі тільки 34%. Серед конфліктів у професійній сфері досліджувані з першої групи називають безвідповідальність колег, небажання розвиватися та побутові конфлікти. Проте дуже ілюстративними є ті проблеми і конфлікти, які згадують досліджувані з другої групи: “недооціненість з боку керівництва”, “несправедливість”, “самотність у стосунках з одногрупниками”, “зверхність інших”, “напруження, вікова нерівність”. Можна припустити, що у професійній сфері особливо гостро конфронтуються завищені очікування та нестабільність самооцінки осіб з високим рівнем вразливого нарцисизму. Тобто необхідність досягати успіху, конкуренція, порівняння себе з іншими є тими ситуаціями, в яких проявляються всі болючі теми вразливого нарциса. Крім того, як вже було згадано раніше, вразливий нарцис не володіє тими суб’єктивними характеристиками, які дозволяють грандіозному нарцисові досягати

професійних успіхів і отримувати визнання та захоплення, які так необхідні йому для підтримання своєї хиткої самооцінки. Хитка самооцінка вразливого нарциса ще більше розхитується в умовах невдач і невизнання у професійній сфері. Це і породжує незадоволення стосунками, відчуття неприйняття, несправедливості.

Наступне питання анкети стосувалося дружніх стосунків. Досліджуваних просили оцінити, чи багато, на їх думку, в них близьких друзів та наскільки вони відчують близькість з друзями. У першій групі 46% досліджуваних вважають, що мають багато або достатньо близьких друзів, а 29% вважають, що не багато. Решта досліджуваних не вказували своєї суб'єктивної оцінки, а лише кількість друзів. Цікаво, що 59% досліджуваних у другій групі вважають, що мають мало друзів і жоден досліджуваний не вважає, що має багато чи достатньо друзів. 10% досліджуваних вважають, що взагалі не мають близьких друзів. Очевидно, що під “багато” чи “мало” досліджувані мають на увазі дуже різну кількість друзів, це дуже суб'єктивна оцінка, проте якраз її суб'єктивність дозволяє припустити, що досліджувані з високим рівнем вразливого нарцисизму відчують нестачу дружнього спілкування.

Далі досліджувані повинні були описати труднощі, які вони переживають в стосунках з іншими. У першій групі 62,5% досліджуваних вважають, що не відчують труднощів у стосунках, тоді як тільки тільки 10% досліджуваних з другої групи вважають, що не мають таких проблем. Серед труднощів, які згадують досліджувані з низьким рівнем вразливого нарцисизму є складність у відстоюванні своєї думки, нерозуміння з боку інших та проблеми з довірою. Проблеми ж, які наводять досліджувані з високим рівнем вразливого нарцисизму є дуже показовими: “складно утворювати нові стосунки”, “суперництво, конкуренція”, “злість, якщо недооцінюють, принижують”, “неспівпадіння очікувань інших щодо мене”, “ніхто не цінує того, що я роблю”, “будь-які стосунки - випробування”, “образа”, “скутість у

спілкуванні”, “несоціалізованість”. З одного боку можна побачити типово нарцистичні проблеми: суперництво, неспівпадіння очікувань, недооціненість, що узгоджується із попередніми дослідженнями і підтверджує думку про наявність спільного ядра у грандіозного та вразливого нарцисизму, а саме відчуття свого особливого права та завищених очікувань. Крім цього, типовим для вразливого нарцисизму є переживання негативних почуттів у результаті нерозпізнавання іншими їхньої унікальності, особливості (Given-Wilson, McIlwain, & Warburton, 2011). Як вже згадувалося у першому розділі, коли вразливо нарцистичні люди стикаються із конфронтацією своїх очікувань та уявлень про себе, вони схильні переживати сором за ці очікування та гнів, що призводить до уникання соціальної взаємодії, бо вона є загрозою для їхньої крихкої самооцінки. Відповідно, інші труднощі, які згадують досліджувані (складність в утворенні нових стосунків, несоціалізованість, скутість у спілкуванні), свідчать про це. Це узгоджується також із висновками попередніх досліджень (Dickinson, Pincus, 2003). З одного боку, хоча уникаюча міжособистісна поведінка для вразливо нарцистичної людини є спробою захистити свою нестійку самооцінку від зовнішніх загроз, все ж така людина є залежною від відгуку інших і потребує його для підтримання самооцінки. Це може бути поясненням також того, чому досліджувані з групи з високим рівнем вразливого нарцисизму вважають, що мають недостатньо друзів, бо, з одного боку, вони є соціально тривожними, а з іншого - потребують інших для підтримання своєї самооцінки і відчують це.

Крім того, той факт, що існує така велика різниця між відповідями досліджуваних з двох груп про наявність у них труднощів у стосунках, може бути пояснена тим, що особи з високим рівнем вразливого нарцисизму свідомі своїх проблем, гостро відчують їх та постійно з ними стикаються. Адже те, що 62,5% досліджуваних з першої групи та 10% з другої групи вважають, що не мають труднощів у стосунках не означає, що вони їх реально не мають, а

тільки свідчить про те, наскільки ці проблеми на поверхні, наскільки вони актуальні та скільки спричиняють дискомфорту.

Останнє питання анкети стосувалося того, чи люблять досліджувані проводити час з іншими людьми та якщо так, то з ким. 96% досліджуваних з першої групи відповіли, що люблять проводити час з іншими, зокрема 54% люблять проводити час з друзями. У другій групі 65% досліджуваних вважають, що люблять проводити час з іншими, проте багато досліджуваних вказували, що це або їх партнер, або хтось із близьких друзів. Деякі відповіді включали уточнення “з цікавими і розумними”, “з веселими”, “зі старшими, ціную досвід”. Цікавими видаються деякі відповіді: “переважно люблю бути сам, так менше факторів, які розхитують”, “не люблю ділитись особистим, а слухати про чиєсь особисте не цікаво”. Отже, можна припустити, що особи з високим рівнем нарцисизму в силу своєї чутливості до міжособистісної взаємодії та реакцій інших віддають перевагу спілкуванню в безпечному і знайомому середовищі: з партнером чи близькими друзями, які, ймовірно, обережніше ставляться до їхніх почуттів та допомагають у підтриманні балансу самооцінки. Такі уточнення, як “з цікавими і розумними” чи “з веселими” можуть бути свідченням того, що інші сприймаються як нарцистичне розширення та також використовуються для підтримки. Закономірно також, що частина досліджуваних віддає перевагу проведенню часу наодинці; як вже було згадано у першому розділі, у випадках особливої чутливості вразливий нарцисизм може призводити до соціальної ізоляції. Цікаво було б дослідити, чи існує зв'язок між конкретним рівнем вразливого нарцисизму та схильністю до ізоляції. Іншими словами, чи більший рівень вразливого нарцисизму означає більше уникання контактів з іншими.

Всі ці результати підтверджують першу та четверту гіпотези даного дослідження, а саме, що вразливо нарцистичні особистості мають труднощі у стосунках з іншими, зокрема у соціалізації, утворенні та підтриманні стосунків, про що свідчать результати відповідей на питання анкети у всіх

сферах, а також, що вони менш позитивно сприймають свої стосунки з іншими. Найбільш помітною є різниця між відповідями досліджуваних у двох групах у позитивному сприйнятті стосунків з рідними. Ймовірно, це пояснюється тим, що, по-перше, сім'я є в першу чергу тим середовищем, яке сприяло розвитку вразливого нарцисизму і, що, на відміну від друзів та партнерів, сім'ю не обирають. Відповідно, якщо друзі чи партнер змушують вразливо нарцистичних людей переживати негативні почуття, ці стосунки можна завершити, знайти нові, які будуть менш фруструючими. Звідси і менша різниця у показниках двох груп у сфері стосунків з партнером та друзями. У цих сферах вразливо нарцистичні люди можуть шукати такі стосунки, які будуть не тільки менш фруструючими, але і які зможуть допомогти їм підтримувати їхню нестабільну самооцінку.

ВИСНОВКИ

Отже, дослідження нарцисизму в цілому та розгляд його окремих типів, таких як вразливий та грандіозний, є актуальним для сучасної психології та психотерапії, зважаючи на поширеність цього явища сьогодні. Сучасні підходи до діагностики не враховують існування таких типів і зосереджуються виключно на грандіозному нарцисизмі, що призводить до помилкової діагностики та неправильних прогнозів в терапії. У даному дослідженні була здійснена спроба розглянути спільні та відмінні риси грандіозного та вразливого нарцисизму, а також глибше дослідити сферу міжособистісних стосунків вразливо нарцистичних особистостей. Подальші дослідження в цьому напрямку дозволять адекватніше діагностувати, глибше розуміти та ефективніше лікувати осіб, які мають саме таку структуру особистості чи патологію.

В даному дослідженні використовувалось поєднання кількісних та якісних методів дослідження, що дозволило повніше та цілісніше дослідити предмет, а також перевірити гіпотези.

У результаті дослідження вдалося підтвердити гіпотезу, яка стосується захисних та неадаптивних патернів поведінки у вразливо нарцистичних особистостей. Тобто у порівнянні із особами з низьким рівнем вразливого нарцисизму та з особами з високим рівнем грандіозного нарцисизму, вразливо нарцистичні особистості і справді виявляють більш неадаптивні, антагоністичні риси та, як результат, стратегії поведінки, зокрема ворожість, самозакоханість, відчуття свого особливого права, агресивність, байдужість. Такі результати також узгоджуються із теоретичною моделлю, згідно з якою вразливий нарцисизм характеризується антагоністичними рисами.

Також, в результаті дослідження було виявлено, що особи з високим рівнем вразливого нарцисизму мають труднощі у соціалізації, утворенні та підтриманні стосунків. Серед цих проблем є надмірна залежність від думки

інших, складність входження у групи, складність із початком нових стосунків, конфлікти через недооціненість, розчарування, переживання негативних почуттів, зокрема агресії у стосунку до інших. Вразливо нарцистичні особистості не тільки мають такі проблеми, вони ще й болісно усвідомлюють їх існування, про що свідчать результати опитування за методикою ІІР-32, де досліджуваних просять оцінити твердження, які починаються зі слів “мені важко” та “я занадто”, що свідчить про те, що люди з високим рівнем вразливого нарцисизму гостро відчують ці труднощі. Порівняльний аналіз дозволив побачити, наскільки суттєві відмінності у переживанні цих проблем існують між особами з низьким та високим рівнем вразливого нарцисизму. Такі результати підтверджують другу гіпотезу дослідження, а також узгоджуються із теоретичною моделлю. Ймовірно, існування цих проблем є результатом того набору особистісних характеристик, які притаманні вразливо нарцистичним особистостям, а саме антагоністичних характеристик, які впливають на міжособистісні стосунки, проте ця ідея потребує подальшого дослідження.

У дослідженні також продемонстровано те, що вразливий нарцисизм пов'язаний із низькою якістю стосунків. Такі результати у поєднанні із попередньо описаними розкривають цілісну картину, де неадаптивність, захисні стратегії поведінки, спричиняють труднощі у стосунках в підсумку призводять до того, що ці стосунки переживаються менш якісно і на суб'єктивному рівні. Згідно з теоретичною базою, така ситуація впливає і на негативне відчуття суб'єктивного благополуччя у вразливо нарцистичних особистостей. Ці результати є підтвердженням третьої гіпотези даного дослідження.

І, нарешті, якісна частина дослідження дозволила дослідити, чи є сприйняття стосунків у осіб з високим рівнем вразливого нарцисизму більш негативним у порівнянні із особами з низьким рівнем вразливого нарцисизму. В результаті було виявлено, що четверта гіпотеза підтвердилась, а саме, що

вразливо нарцистичні люди і справді значно більш негативно сприймають свої стосунки як з рідними, друзями, партнерами, так і колегами, а також повідомляють про труднощі, які вони відчувають в цих стосунках, серед яких недооціненість, складність у соціалізації, численні конфлікти. Ці результати також поєднуються із результатами стосовно низької якості стосунків у вразливо нарцистичних особистостей, адже сприйняття стосунків як неякісних і негативне сприйняття стосунків по суті свідчать про одне і те саме.

В цілому, дане дослідження дозволило побачити, що феномен вразливого нарцисизму є яскравою ілюстрацією того, що різні особистісні поведінкові патерни, пов'язані з саморегуляцією та зовнішні прояви особистості тісно пов'язані та, ймовірно, впливають на сферу міжособистісних стосунків. З іншого боку, справедливим буде також припущення, що особистість також формується під впливом цих стосунків і також залежить від них. З точки зору психодинамічної теорії, можна припустити, що ранні об'єктні стосунки вразливих нарцисів були незадовільними та сприяли розвитку певних дефіцитів, призвели до формування особистості з такою структурою та стратегіями, які не сприяють адаптації, призводять до проблем у стосунках та негативно впливають на сприйняття цих стосунків і, зрештою, впливають на суб'єктивне благополуччя, а точніше, його відсутність. Отже, доречними були б подальші дослідження у напрямку того, як саме відбувається цей взаємний вплив особистості та стосунків.

Крім цього, був виявлений результат, який виходить за рамки даного дослідження, але виявляє необхідність подальшого аналізу, дослідження та теоретичного узагальнення. Йдеться про відсутність кореляції між вразливим та грандіозним нарцисизмом. Такий результат не узгоджується із попередніми дослідженнями та з психодинамічною теорією, яка стверджує, що грандіозний нарцис в своєму ядрі є вразливим. Це, з одного боку, може бути пояснене тим, що вразливий та грандіозний нарцисизм і справді є різними феноменами, проте така думка вимагає подальшої перевірки. Єдиний певний висновок з

цього може полягати в тому, що у грандіозному нарцисові є певна доля вразливості та у вразливому нарцисові є певна доля грандіозності, так ніби це два обличчя. Проте що саме є причиною виникнення того, а не іншого типу нарцисизму - питання, яке також вимагає подальшого теоретичного опрацювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Akhtar, S. & Thomson, J.A. (1982). Overview: Narcissistic personality disorder. *American Journal of Psychiatry*, 139, 12–20.
2. Atlas, G.D. & Them, M.A. (2008). Narcissism and Sensitivity to Criticism: A Preliminary Investigation. *Current psychology*, 27(1), 62-76.
3. Back, M.D., Schmukle, S.C., Egloff, B. (2010). Why Are Narcissists so Charming at First Sight? Decoding the Narcissism–Popularity Link at Zero Acquaintance. *Journal of Personality and Social Psychology*, 1, 132–145.
4. Baumeister, R., Campbell, J.D., Krueger, J., Vohs, K. (2003). Does High Self-Esteem Cause Better Performance, Interpersonal Success, Happiness, or Healthier Lifestyles? *Psychological Science in the Public Interest*, 4(1), 1-44
5. Besser, A. & Priel, B. (2010). Grandiose narcissism versus vulnerable narcissism in threatening situations: emotional reactions to achievement failure and interpersonal rejection. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 8, 874–902.
6. Bosson, J., Lakey, C. E., Campbell, W. K., Zeigler-Hill, V., Jordan, C., Kernis, M. H. (2008). Untangling the Links between Narcissism and Self-esteem: A Theoretical and Empirical Review. *Social and Personality Psychology Compass*, 2(3), 1415 - 1439.
7. Bushman, B. J., & Baumeister, R. F. (1998). Threatened egotism, narcissism, self-esteem, and direct and displaced aggression: Does self-love or self-hate lead to violence? *Journal of Personality and Social Psychology*, 75(1), 219–229.
8. Cooper, A. (1998). Further developments in the clinical diagnosis of narcissistic personality disorder. Disorders of narcissism: Diagnostic, clinical, and empirical implications (pp. 53–74), Washington.
9. Cooper, A. M., & Michels, R. (1988). [Review of Diagnostic and statistical manual of mental disorders (3rd ed., rev.)]. *American journal of Psychiatry*, 145, 1300-1301.
10. Dickinson, K. & Pincus, A. (2003). *Journal of Personality Disorders*, 17(3), 188-207.
11. Emmons, R. A. (1987). Narcissism: Theory and measurement. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52(1), 11–17.
12. Fosatti, A., Borroni, S., Grazioli, F., Dornetti, L., Marcassoli, I., Maffei, C., Cheek, J. (2009). Tracking the hypersensitive dimension in narcissism: Reliability and validity of the Hypersensitive Narcissism Scale. *Personality and Mental Health*, 3, 235–247.
13. Foster, J. D. & Trimm, R. F. (2008). On Being Eager and Uninhibited: Narcissism and Approach-Avoidance Motivation. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 34(7), 1004-1017.

14. Freis, S. D., Brown, A. A., Carroll, P. J., & Arkin, R. M. (2015). Shame, rage, and unsuccessful motivated reasoning in vulnerable narcissism. *Journal of Social and Clinical Psychology, 34*(10), 877–895.
15. Gabbard, G.O. (1989). Two subtypes of narcissistic personality disorder. *Bulletin of the Menninger Clinic, 53*, 527–532.
16. Gersten, S.P. (1991). Narcissistic personality disorder consists of two distinct subtypes. *Psychiatric Times, 8*, 25-26.
17. Given-Wilson, Z., McIlwain, D. J. F., Warburton, W. A. (2011). Meta-cognitive and interpersonal difficulties in overt and covert narcissism. *Personality and Individual Differences, 50*(7), 1000-1005.
18. Hart, W., Richardson, K., & Tortoriello, G. K. (2018). Narcissists stand united: Grandiose and vulnerable narcissists agree that others' narcissism is less repulsive. *Journal of Individual Differences, 39*(4), 204–211.
19. Hendin, H.M. & Cheek, J.M. (1997). Assessing hypersensitive narcissism: A reexamination of Murray's narcissism scale. *Journal of Research in Personality, 31*, 588–599.
20. Hickman, S. E., Watson, P. J., & Morris, R. J. (1996). Optimism, pessimism, and the complexity of narcissism. *Personality and Individual Differences, 20*(4), 521–525.
21. Jordan, C.H., Spencer, S. J., Zanna, M. P., Hoshino-Browne, E., Correll J. (2003) Secure and Defensive High Self-Esteem. *Journal of Personality and Social Psychology, 85*(5), 969-78.
22. Kaufman, F.B. & Jauk. (2018). The Higher the Score, the Darker the Core: The Nonlinear Association Between Grandiose and Vulnerable Narcissism. *Frontiers in Psychology, 9*:1305, <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.01305>
23. Kealy, D., & Rasmussen, B. (2012). Veiled and vulnerable: The other side of grandiose narcissism. *Clinical Social Work Journal, 40*(3), 356–365.
24. Kernberg, O. F. (1970). A psychoanalytic classification of character pathology. *Journal of the American Psychoanalytic Association, 18*, 800-822.
25. Kernberg, O. F. (1974). Contrasting viewpoints regarding the nature and psychoanalytic treatment of narcissistic personalities. *Journal of the American Psychoanalytic Association, 222*, 255-267.
26. Kernberg, O.F. (1998). *Love Relations: Normality And Pathology*. Yale University Press.
27. Kernberg, O. F. (1975). *Borderline Conditions and Pathological Narcissism*. New York: Jason Aronson.
28. Kohut, H. (1971). *The Analysis of the Self: A Systematic Approach to the Psychoanalytic Treatment of Narcissistic Personality Disorders*. New York: International Universities Press
29. Kohut, H. (1972). Thoughts on narcissism and narcissistic rage. *Psychoanalytic Study of the Child, 27*, 360-400.
30. Kohut, H. (1977). *The restoration of the self*. University of Chicago Press.

31. Krizan, Z. & Johar, O. (2012). Envy Divides the Two Faces of Narcissism. *Journal of Personality*, 80(5), 1415-1451.
32. Leary, M. R., Tambor, E. S., Terdal, S. K., & Downs, D. L. (1995). Self-esteem as an interpersonal monitor: The sociometer hypothesis. *Journal of Personality and Social Psychology*, 68(3), 518–530.
33. Lilienfeld, S. O., Latzman, R. D., Watts, A. L., Smith, S. F., & Dutton, K. (2014). Correlates of psychopathic personality traits in everyday life: Results from a large community survey. *Frontiers in Psychology*, 5, Article 740.
34. Malkin M. L., Barry C. T., Zeigler-Hill V. (2011). Covert narcissism as a predictor of internalizing symptoms after performance feedback in adolescents. *Personality and Individual Differences*, 51, 623–628.
35. Masterson, J. F. (1993). The emerging self: A developmental, self, and object relations approach to the treatment of the closet narcissistic disorder of the self. Brunner/Mazel.
36. Miller, J.D. & Campbell, K.W. (2008). Comparing Clinical and Social-Personality Conceptualizations of Narcissism. *Journal of Personality*, 76(3), 449–176.
37. Miller JD, Hoffman BJ, Gaughan ET, Gentile B, Maples J, Campbell WK. (2011)7 Grandiose and vulnerable narcissism: A nomological network analysis. *Journal of Personality*, 79, 1013–1042.
38. Miller JD, Price J, Gentile B, Lynam DR, Campbell WK. (2012). Grandiose and vulnerable narcissism from the perspective of the interpersonal circumplex. *Personality and Individual Differences*, 53, 507–512.
39. Paulhus, D. L. (1998). Interpersonal and intrapsychic adaptiveness of trait self-enhancement: A mixed blessing? *Journal of Personality and Social Psychology*, 74(5), 1197–1208.
40. Raskin, R. N., & Hall, C. S. (1979). A narcissistic personality inventory. *Psychological Reports*, 45, 590.
41. Rathvon, N., & Holmstrom, R. W. (1996). An MMPI-2 portrait of narcissism. *Journal of Personality Assessment*, 66(1), 1–19.
42. Reidy, D.E., Foster, J., Zeichner, A. (2010). Narcissism and Unprovoked Aggression. *Aggressive Behavior*, 36(6), 414-22.
43. Rhodewalt, F., Madrian, J.C., Cheney, S. (1998) Narcissism, self-knowledge organization, and emotional reactivity: The effect of daily experiences on self-esteem and affect. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 24, 75–87.
44. Rhodewalt, F., Tragakis, M., Finnerty, J. (2006). Narcissism and self-handicapping: Linking self-aggrandizement to behavior. *Journal of Research in Personality*, 40, 573–597.
45. Rohmann, E., Neumann, E., Herner, M. J., & Bierhoff, H.-W. (2012). Grandiose and vulnerable narcissism: Self-construal, attachment, and love in romantic relationships. *European Psychologist*, 17(4), 279–290.

46. Valashjardi, A. & Charles, K. (2019). Voicing the Victims of Narcissistic Partners: A Qualitative Analysis of Responses to Narcissistic Injury and Self-Esteem Regulation. *Sage Journals*, <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/2158244019846693>.
47. Wallace, H. M., & Baumeister, R. F. (2002). The performance of narcissists rises and falls with perceived opportunity for glory. *Journal of Personality and Social Psychology*, 82(5), 819–834.
48. Watson, P. J., Little, T., Sawrie, S. M., Biderman, M. D. (1992). Measures of the narcissistic personality: Complexity of relationships with self-esteem and empathy. *Journal of Personality Disorders*, 6(4), 434–449.
49. Wink, P., & Donahue, K. (1997). The relation between two types of narcissism and boredom. *Journal of Research in Personality*, 31, 136–140.
50. Wink, P. (1991). The two faces of narcissism. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61, 590-597.
51. Zeigler-Hill, V., Green, B. A., Arnau, R. C., Sisemore, T. B., Myers, E. (2011). Trouble ahead, trouble behind: Narcissism and early maladaptive schemas. *Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry*, 42(1), 96-103.

Додаток А

16-item Narcissistic Personality Inventory, NPI-16		
Ukrainian	English	
Інструкція: З кожної пари тверджень оберіть одне, що найбільше підходить Вам. Якщо жодне з тверджень Ви не можете співвіднести з собою, оберіть одне, яке менш неприйнятне.		Instruction: For each pair of statements, choose the one you identify with most. If you do not identify with either of them, choose the one that is least objectionable or remote.
Шкала відповідей: 1-2		Scale of answers: 1-2
1 Люди, схоже, завжди визнають мій авторитет. Для мене не так важливо бути авторитетом.	People always seem to recognize my authority Being an authority doesn't mean that much to me	1 0
2 Мені справді подобається бути в центрі уваги. Мені дискомфортно бути в центрі уваги.	I really like to be the center of attention It makes me uncomfortable to be the center of attention	1 0
3 Я думаю, що я – особлива людина. Я не кращий (-а) і не гірший (-а), ніж більшість людей.	I think I am a special person I am no better or worse than most people	1 0
4 Мені легко маніпулювати людьми. Мені не подобається, коли я зауважую, що маніпулюю людьми.	I find it easy to manipulate people I don't like it when I find myself manipulating people	1 0
5 Я багато чого очікую від інших. Я люблю робити щось для інших.	I expect a great deal from other people I like to do things for other people	1 0
6 Я сподіваюся, що стану успішним. Я збираюся стати великою людиною.	I hope I am going to be successful I am going to be a great person	0 1
7 Я здібніший (-а) від інших. Є багато речей, яких я можу навчитися від інших.	I am more capable than other people There is a lot that I can learn from other people	1 0
8 Іноді я розповідаю непогані історії. Усім подобається слухати мої розповіді.	Sometimes I tell good stories Everybody likes to hear my stories	0 1
9 Я не проти виконувати розпорядження. Мені подобається мати владу над людьми.	I don't mind following orders I like having authority over people	0 1
10 Іноді я не впевнений у тому, що роблю. Я завжди знаю, що роблю.	Sometimes I am not sure of what I am doing I always know what I am doing	0 1
11 Іноді люди вірять у те, що я їм говорю. Я можу змусити будь-кого повірити в те, що хочу.	People sometimes believe what I tell them I can make anybody believe anything I want them to	0 1
12 Я намагаюся не хизуватися і не випендрюватися. Я можу й випендрюватися, коли є нагода.	I try not to be a show off I am apt to show off if I get the chance	0 1
13 Я знаю, що я хороший (-а), бо усі мені про це повторюють. Коли мені роблять компліменти, я іноді можу засоромитися.	I know that I am good because everybody keeps telling me so When people compliment me I sometimes get embarrassed	1 0
14 Я – виняткова людина. Я в цілому такий (-а), як усі інші.	I am an extraordinary person I am much like everybody else	1 0
15 Я волію розчинятися в натовпі. Я люблю бути в центрі уваги.	I prefer to blend in with the crowd I like to be the center of attention	0 1
16 Я наполягаю, щоб мене поважали настільки, наскільки я заслуговуюю. Я зазвичай отримую повагу, на яку заслуговуюю.	I insist upon getting the respect that is due me I usually get the respect that I deserve	1 0
Рівень нарцисизму = сума значень		Σ =

Додаток Б

The Hypersensitive Narcissism Scale, HSNS	
Ukrainian	English
	Hendin, H.M., & Cheek, J.M.(2013) . The Hypersensitive Narcissism Scale (HSNS)
Інструкція: Будь ласка, дайте відповіді на запитання, обравши, в якій мірі кожне з тверджень характеризує Ваші почуття та поведінку, використовуйте шкалу:	Instruction: Please answer the following questions by deciding to what extent each item is characteristic of your feelings and behavior. Fill in the blank next to each item by choosing a number from the scale printed below.
Результати: Показник Вразливий нарцисизм = сума всіх значень	Hypersensitive Narcissism = Sum
Шкала відповідей: 1-5 (1 = абсолютно не погоджуюсь; 5 = повністю згоден)	Scale of answers: 1-5 (1 = I completely disagree; 5 = I completely agree)
1 = дуже нехарактерно чи неправдиво, зовсім не погоджуюся 2 = не характерно 3 = нейтрально 4 = характерно 5 = дуже характерно чи правдиво, цілком погоджуюся	1 = very uncharacteristic or untrue, strongly disagree 2 = uncharacteristic 3 = neutral 4 = characteristic 5 = very characteristic or true, strongly agree
1 Я можу повністю зануритись у думки про особисті справи, своє здоров'я, свої клопоти чи стосунки з іншими.	1. I can become entirely absorbed in thinking about my personal affairs, my health, my cares or my relations to others.
2 Мої почуття легко зранити насмішкою чи незначними зауваженнями інших.	2. My feelings are easily hurt by ridicule or the slighting remarks of others.
3 Коли заходжу в кімнату, мені часто стає ніяково і я відчуваю, ніби погляди інших людей спрямовані на мене.	3. When I enter a room I often become self-conscious and feel that the eyes of others are upon me.
4 Мені не подобається ділитися з іншими результатами досягнень.	4. I dislike sharing the credit of an achievement with others.
5 Я відчуваю, що в мене і своїх проблем достатньо без того, щоб перейматися проблемами інших.	5. I feel that I have enough on my hands without worrying about other people's troubles.
6 Я відчуваю, що мій темперамент відрізняється від темпераменту інших людей.	6. I feel that I am temperamentally different from most people.
7 Я часто сприймаю зауваження інших людей на свій рахунок.	7. I often interpret the remarks of others in a personal way.
8 Я з легкістю поринаю у власні зацікавлення та забуваю про існування інших.	8. I easily become wrapped up in my own interests and forget the existence of others.
9 Мені не до вподоби перебувати в групі, поки не переконаюсь, що хоча б одна людина з присутніх мене цінує.	9. I dislike being with a group unless I know that I am appreciated by at least one of those present.
10 Хоч і не показую цього, але мене дратує та виводить з себе, коли інші приходять до мене зі своїми проблемами, просять приділити їм час та поспівчувати.	10. I am secretly "put out" or annoyed when other people come to me with their troubles, asking me for my time and sympathy.

Додаток В

Interpersonal Relationship Quality (Kang, & Shaver, 2004)	
English	Українська
1. I enjoy visiting old friends and neighbors in my hometown.	1. Мені приємно відвідувати старих друзів та сусідів в моєму рідному місті.
2. My friends would describe me as kind and affectionate.	2. Мої друзі б описали мене як доброго та приязного.
3. Family members often say that I am good-natured and have a heart for helping people.	3. Члени сім'ї часто кажуть, що я добродушний та схильний допомагати іншим.
4. I am highly receptive to the needs of those around me.	4. Я дуже чутливий до потреб тих, хто мене оточує.
5. I feel that my relationships with others are friendly and comforting.	5. Я відчуваю, що мої стосунки з іншими дружні та втішні.
6. I am like a spider web, with connections to many different people.	6. Я - як павутинка, маю зв'язки з багатьма іншими людьми.
Instruction:	
Using the 7-point scale provided below, please indicate the extent to which you believe that the statement describes you, placing the appropriate number on the line preceding that item. Please be open and honest in responding. This statement describes me . . .	
1 2 3 4 5 6 7 1 - not at all 2 - slightly 3 - somewhat 4 - moderately 5 - pretty well 6 - very well 7 - extremely well	

Додаток Г

Inventory of Interpersonal Problems	
English	Українська
1) Hard to join in on groups	1) Важко долучатися до груп
2) Hard to be assertive with another person	2) Важко бути асертивним з іншою людиною
3) Hard to make friends	3) Важко заводити нових друзів
4) Hard to disagree with other people	4) Важко не погоджуватись з іншими
5) Hard to make a long-term commitment to another person	5) Важко підтримувати довгострокові зобов'язання перед іншою людиною
6) Hard to be aggressive towards other people when the situation calls for it	6) Важко бути агресивним до інших у відповідній ситуації
7) Hard to socialize with other people	7) Важко соціалізуватись з іншими людьми
8) Hard to show affection to people	8) Важко показувати іншим свою симпатію
9) Hard to feel comfortable around other people	9) Важко почуватись комфортно поруч з іншими людьми
10) Hard to tell personal things to other people	10) Важко розповідати іншим особисті речі
11) Hard to be firm when I need to be	11) Важко бути твердим, коли потрібно
12) Hard to experience a feeling of love for another person	12) Важко відчувати любов до іншої людини
13) Hard to be supportive of another person's goals in life	13) Важко бути підтримуючим стосовно життєвих цілей іншої людини
14) Hard to really care about other people's problems	14) Важко дійсно перейматися проблемами інших людей
15) Hard to put somebody else's needs before my own	15) Важко ставити чийсь потреби вище своїх
16) Hard to take instructions from people who have authority over me	16) Важко отримувати вказівки від людей, які маю владу наді мною
17) Hard to open up and tell my feelings to another person	17) Важко відкриватися і говорити про свої почуття іншій людині
18) Hard to attend to my own welfare when somebody else is needy	18) Важко бути уважним до свого благополуччя, коли хтось інший є нужденним
19) Hard to be involved with another person without feeling trapped	19) Важко мати стосунки з іншою людиною без відчуття, що я в пастці
20) I fight with other people too much	20) Я надто часто сварюся з іншими людьми
21) I get irritated or annoyed too easily	21) Я надто легко дратуюсь
22) I want people to admire me too much	22) Я надто сильно хочу, щоб мною захоплювались
23) I am too dependent on other people	23) Я надто сильно залежу від інших людей
24) I open up to people too much	24) Я надто сильно відкриваюся іншим людям
25) I put other people's needs before my own too much	25) Я ставлю потреби інших людей вище власних
26) I am overly generous to other people	26) Я надто щедрий до інших
27) I worry too much about other people's reactions to me	27) Я надто сильно переймаюся реакціями інших людей на себе
28) I lose my temper too easily	28) Мені надто легко розізлились
29) I tell personal things to other people too much	29) Я надто часто розповідаю іншим людям особисті речі
30) I argue with other people too much	30) Я надто багато сварюся з іншими людьми
31) I am too envious and jealous of other people	31) Я надто сильно заздрю іншим людям
32) I am affected by another person's misery too much	32) На мене надто сильно впливає нещастя іншої людини
Шкали	
Hard to be sociable	7, 3, 1, 9
Hard to be assertive	2, 11, 6, 4
Too aggressive	28, 30, 20, 21
Too open	10, 24, 29, 17
Too caring	25, 18, 26, 32
Hard to be supportive	16, 14, 15, 13
Hard to be involved	5, 19, 12, 8
Too dependent	31, 27, 22, 23
Інструкція:	
The following are things you find hard to do with other people. 0 - (not at all), 4 - (extremely)	
The following are the things you experience with other people. 0 - (not at all), 4 - (extremely)	

Додаток Г

A	B	C
	Narcissistic Admiration and Rivalry Questionnaire - Short (NARQ-S)	
	Ukrainian	English
		Back et al., 2013;
	Інструкція: Будь ласка, вкажіть, якою мірою наступні твердження Вас описують. Використовуйте наступну шкалу відповідей:	Instruction: Please, specify the extent to which the following statements describe you. Use the following scale of answers:
	Шкала відповідей: 1-6 (1 = абсолютно не погоджуюсь; 6 = повністю згоден)	Scale of answers: 1-6 (1 = I completely disagree; 6 = I completely agree)
	Захоплення: 2, 4, 5; Суперництво: 1, 3, 6	Admiration: 2, 4, 5; Rivalry: 1, 3, 6
1	Мене дратує, коли хтось перебирає на себе всю увагу, яка належить мені.	I am irritated, when somebody attracts all the attention that belongs to me.
2	Я заслуговую на те, щоб мене сприймали як видатну особистість	I deserve to be perceived as a prominent personality
3	Я хочу, щоб мої суперники зазнавали невдачі	I want my rivals to fail
4	Відчуття власної унікальності дає мені багато сил та енергії.	The feeling of my uniqueness gives me much strength and energy
5	Мені вдається бути в центрі уваги, завдяки моїм винятковим заслугам.	I manage to be the center of attention due to my exceptional merits
6	Більшість людей є невдахами в певному сенсі.	Most people are losers in a particular sense
	Захоплення: 2+4+5	
	Суперництво: 1+3+6	

Додаток Д

Relationship Closeness Inventory

1) Інструкція: Подумайте про людину, з якою у Вас є найближчі, найглибші, найбільш включені та інтимні стосунки (партнер, друг/подруга, мама/тато) та дайте відповідь на наступні питання:

1. Хто є ця людина? Який її вік? Якої статі ця людина?

2. Який із наступних варіантів найкраще описує Ваші стосунки з цією людиною?

Співробітник

Член сім'ї

Романтичний партнер

Друг

Інший варіант

3. Як довго Ви знайомі з цією людиною?

2) Ми хотіли б оцінити час, який Ви проводите з цією людиною (далі позначатимемо цю людину літерою X) протягом дня. Для того, щоб визначити цей час, ми попросимо Вас розділити день умовно на ранок, обід та вечір. Подумайте про свій звичний тиждень, скільки часу Ви проводите вдвох з цією людиною (в середньому). Якщо Ви не проводите час, можете вказати 0 год. 0 хв.

4. Протягом одного звичайного тижня, яку середню кількість часу Ви проводите з X ВРАНЦІ? (год, хв)

5. Протягом одного звичайного тижня, яку середню кількість часу Ви проводите з Х В ОБІД? (год, хв)

6. Протягом одного звичайного тижня, яку середню кількість часу Ви проводите з Х ВВЕЧЕРІ? (год, хв)

3) Далі ми пропонуємо список активностей, якими зазвичай люди можуть займатися протягом тижня. Будь ласка, відмітьте всі ті активності, якими Ви займаєтесь ВДВОХ з Х (не в присутності інших людей).

Займаєтесь пранням

Готуєте їжу

Дивитесь телебачення (серіали, фільми)

Відвідуєте лекції/презентації

Ходите в ресторан

Ходите за продуктами

Ходите на прогулянку

Обговорюєте особисті питання

Ходите в музей/галерею

Організовуєте вечірку/соціальну подію

Відвідуєте заняття (в університеті)

Їздите у поїздки

Прибираєте вдома

Ходите до церкви

Працюєте над домашнім завданням

Займаєтесь сексом

Обговорюєте неособисті питання

Ходите до магазинів з одягом

Розмовляєте по телефону

Ходите в кіно

Разом їсте

Займаєтесь спортом

Проводите час на природі

Ходите в театр

Ходите в бар

Відвідуєте сім'ю

Відвідуєте друзів

Ходите до інших магазинів (книжковий, меблевий...)

Граєте в настільні ігри

Відвідуєте спортивні події

Робите зарядку

Ходите на пікнік/пляж/в зоопарк

Ходите в походи

Ходите на концерт

Ходите на танці

Ходите на вечірку

Граєте на музичних інструментах

4) Наступні питання стосуються впливу, який, на Вашу думку, X має на Ваші думки, почуття та поведінку. Використовуючи шкалу від 1(Зовсім не погоджуюсь) до 7(Повністю погоджуюсь), позначте, будь ласка, наскільки Ви погоджуєтесь із кожним твердженням:

- X впливатиме на мою майбутню фінансову безпеку.
- X не впливає на мої щоденні справи.
- X впливає на важливі речі в моєму житті.
- X впливає на те, які вечірки та інші соціальні події, які я відвітую.
- X впливає на те, яку міру відповідальності я приймаю в наших стосунках.
- X не впливає на те, скільки я витрачаю часу на домашню роботу (побут).
- X не впливає на те, як я витрачаю свої гроші.
- X впливає на мою думку про себе.
- X не впливає на мій настрій.
- X впливає на мої цінності.
- X не впливає на мою думку про інших важливих людей в моєму житті.
- X не впливає на те, як часто я бачуся з сім'єю та скільки я з нею проводжу часу.
- X впливає на те, як часто я бачуся з друзями та скільки я з ними проводжу часу.
- X не впливає на те, з ким зі своїх друзів я бачуся.
- X не впливає на вибір моєї кар'єри.
- X впливає або впливатиме на те, скільки часу я приділяю кар'єрі.
- X не впливає на мої шанси отримати роботу в майбутньому.
- X впливає на те, що я думаю про майбутнє.
- X не має змоги впливати на мою поведінку в різних ситуаціях.
- X впливає на моє загальне відчуття щастя.
- X не впливає на мою теперішню фінансову безпеку.
- X впливає на те, як я проводжу свій вільний час.
- X впливає на те, як часто я бачуся з X та на кількість часу ми проводимо разом.
- X не впливає на те, як я вдягаюсь.
- X впливає на те, як я прикрашаю свій дім (квартиру, гуртожиток, будинок).
- X не впливає на те, де я живу.
- X впливає на те, що я дивлюсь (телебачення/серіали/фільми).

5) Зараз, ми б хотіли дізнатись, наскільки X впливає на Ваші майбутні плани та цілі. Використовуючи шкалу від 1(Взагалі не впливає) до 7(Дуже сильно впливає), позначте, будь ласка, наскільки X впливає на кожну сферу:

- Плани на відпочинок.
- Плани на шлюб.
- Плани щодо дітей (мати чи не мати).
- Плани на великі інвестиції (будинок, машина...)
- Плани щодо приєднання до соціальних організацій (клубів, церкви..)
- Плани, пов'язані з навчанням.
- Плани щодо отримання певного фінансового стандарту життя.

Додаток Е

Spearman Rank Order Correlations (Narc_Base.sta)																
MD pairwise deleted																
Marked correlations are significant at $p < .05000$																
Variable	NPI	HSNS	IRQ	NARQ-S (A)	NARQ-S (R)	RSE	IIP (HtSoc)	IIP (HtA)	IIP (TAg)	IIP (TO)	IIP (TC)	IIP (HtSup)	IIP (HtI)	IIP (TD)	RCI (S)	RCI (D)
NPI	1.000000	0.052266	-0.029531	0.431281	0.249532	-0.061066	-0.250369	-0.232650	0.016840	-0.090519	-0.073601	0.080922	-0.025849	-0.030716	0.075584	0.012637
HSNS	-0.052266	1.000000	-0.203939	0.042673	0.372988	0.174581	0.398631	0.246021	0.313125	0.326296	0.156950	0.229224	0.374848	0.396519	0.016880	-0.159213
IIP (TAg)	-0.029531	-0.203939	1.000000	0.331655	-0.045520	-0.166972	-0.459001	0.020332	-0.122300	0.001980	0.282721	-0.426603	-0.229891	-0.085480	0.037705	0.094190
NARQ-S (A)	0.431281	0.042673	0.331655	1.000000	0.401711	-0.114199	-0.311855	-0.068955	0.029613	-0.065893	0.147162	-0.100849	0.003612	0.060215	-0.022099	0.037830
NARQ-S (R)	0.249532	0.372988	-0.045520	0.401711	1.000000	0.074555	0.073511	0.076515	0.224973	0.055720	0.038408	0.092935	0.215316	0.402486	0.037307	-0.086251
RSE	-0.061066	0.174581	-0.166972	-0.114199	0.074555	1.000000	0.271321	0.166778	0.273477	0.289655	0.215605	0.187090	0.213113	0.251198	0.007485	0.070322
IIP (HtSoc)	-0.250369	0.398631	-0.459001	-0.311855	0.073511	0.271321	1.000000	0.313423	0.270860	0.359845	0.027853	0.388624	0.560314	0.308119	-0.000852	-0.247136
IIP (HtA)	-0.232650	0.246021	0.020332	-0.068955	0.076515	0.166778	0.313423	1.000000	0.148847	0.450276	0.292353	0.185645	0.368119	0.408567	0.192295	-0.028496
IIP (TAg)	0.016940	0.313125	-0.122300	0.029613	0.224973	0.273477	0.270860	0.148847	1.000000	0.383633	0.332744	0.185250	0.307660	0.616462	0.057876	-0.072691
IIP (TO)	-0.090519	0.326296	0.001980	-0.065893	0.055720	0.289655	0.359845	0.450276	0.383633	1.000000	0.488721	0.324239	0.471116	0.339747	0.003917	-0.163990
IIP (TC)	-0.073601	0.156950	0.282721	0.147162	0.038408	0.215605	0.027853	0.292353	0.332744	0.488721	1.000000	-0.013302	0.232303	0.342398	-0.081192	0.026170
IIP (HtSup)	0.080922	0.229224	-0.426603	-0.100849	0.092935	0.187090	0.388624	0.185645	0.185250	0.324239	-0.013302	1.000000	0.429974	0.189679	0.047422	-0.159144
IIP (HtI)	-0.025849	0.374848	-0.229891	0.003612	0.215316	0.213113	0.560314	0.368119	0.307660	0.471116	0.232303	0.429974	1.000000	0.372811	-0.087475	-0.274059
IIP (TD)	-0.030716	0.396519	-0.085480	0.060215	0.402486	0.251198	0.308119	0.408567	0.616462	0.339747	0.342398	0.189679	0.372811	1.000000	0.115811	-0.052655
RCI (S)	0.075584	0.016880	0.037705	-0.022099	0.037307	0.007485	-0.000852	0.192295	0.057876	0.003917	-0.081192	0.047422	-0.087475	0.115811	1.000000	0.178655
RCI (D)	0.012637	-0.159213	0.094190	0.037830	-0.086251	0.070322	-0.247136	-0.028496	-0.072691	-0.163990	0.026170	-0.159144	-0.274059	-0.052655	0.178655	1.000000

Додаток Є

T-tests; Grouping: HSNS Gr (Spreadsheet20.sta)											
Group 1: 1											
Group 2: 3											
Variable	Mean 1	Mean 3	t-value	df	p	Valid N 1	Valid N 3	Std.Dev. 1	Std.Dev. 3	F-ratio Variances	p Variances
NPI	4.46667	4.94737	-0.52997	32	0.599791	15	19	2.825058	2.460210	1.318592	0.572977
IRQ	33.00000	28.73684	2.04854	32	0.048784	15	19	5.554921	6.366947	1.313732	0.611408
NARQ-S (A)	8.73333	9.84211	-0.79984	32	0.429702	15	19	4.043808	3.989753	1.027280	0.941182
NARQ-S (R)	5.26667	9.05263	-3.62938	32	0.000980	15	19	1.791514	3.703957	4.274559	0.008382
RSE	25.40000	28.78947	-1.34607	32	0.187738	15	19	8.069342	6.621337	1.485200	0.425037
IIP (HtSoc)	3.66667	9.73684	-5.13373	32	0.000013	15	19	3.132016	3.633824	1.346108	0.579004
IIP (HtA)	4.06667	8.05263	-3.55148	32	0.001211	15	19	2.890049	3.503549	1.469623	0.469821
IIP (TAg)	4.73333	9.73684	-3.73794	32	0.000727	15	19	2.865227	4.507304	2.474661	0.091019
IIP (TO)	5.00000	8.31579	-3.04480	32	0.004632	15	19	3.000000	3.266881	1.185835	0.756255
IIP (TC)	6.20000	7.89474	-1.19644	32	0.240313	15	19	3.913347	4.241262	1.174609	0.770302
IIP (HtSup)	3.86667	7.15789	-2.45968	32	0.019494	15	19	3.356586	4.232981	1.590366	0.382802
IIP (HtI)	2.80000	6.84211	-3.39192	32	0.001863	15	19	2.808151	3.876756	1.905882	0.225428
IIP (TD)	4.00000	8.68421	-4.13570	32	0.000239	15	19	2.853569	3.575420	1.569919	0.396305
RCI (S)	6.00000	6.31579	-0.77877	32	0.441835	15	19	1.195229	1.157230	1.066750	0.882691
RCI (D)	6.46667	6.15789	0.47310	32	0.639356	15	19	1.846490	1.922474	1.083995	0.891757

